

הציונות הדתית תעודת זהות רב המאחד על המפריד

הרב אלי סדן

יום העצמאות ה'תש"ף

חוברת זו יוצאת לאור
לעילוי נשמת אבי מורי
ארוין שלום סדן ז"ל

גיבור אמיתי אשר יצא מגיא ההריגה (אושוויץ) ועלה לארץ ישראל וכאן - בדרכו המיוחדת, עם הרבה אהבה, טוב לב, מסירות, רגישות, ישרות וחום פנימי בנה משפחה, שראשיתה בט"ו בשבט ואחריתה ב"ה בענפים רבים הנותנים פירותיהם בעין יפה. ועם זה זכה להיות מבוני הארץ כפשוטו - כאדריכל תכנן מאות מבנים, רובם מבני ציבור, מרפאות ובתי חולים (כגון בי"ח שניידר לילדים), מפעלים של התעשייה הבטחונית, ספריות ציבוריות, מועדונים וכיוב', בשש השנים האחרונות לחייו התגורר בחיק המשפחה בעלי, ותכנן את המבנים של מוסדות בני דוד בהתנדבות. אוהב גדול ואהוב מאד על משפחתו וכל מכריו.

נפטר בשיבה טובה בגיל 96 ב-ב' אייר תש"פ.

יהי זכרו ברוך ותנצב"ה

תוכן העניינים

הקדמות

עמ' 3

פרק א

היסטוריה, רבותי, היסטוריה

עמ' 6

פרק ב

הרעיון של הציונות הדתית

עמ' 14

פרק ג

האתגר

עמ' 30

פרק ד

המחלוקות בציונות הדתית - רב המאחד על המפריד

עמ' 35

הסכמות

עמ' 49

הקדמות

א. בשנים האחרונות יש אנשים חרוצים המנסים להוכיח בכתבות, במאמרים ובספרים **שבעצם כבר אין ציבור דתי-לאומי** כחברה בעלת רעיון ודרך כי אם שברי שברים של קבוצות שכל אחת בעלת מאפיינים שונים. הטובים שבהם משתדלים לדייק בעובדות ומצליחים לנגוע בנקודות רגישות וכואבות, אך כולם שוכחים או לא מעוניינים להסתכל על התמונה הכוללת, זו המולידה מסקנה הפוכה ממה שהם רוצים להוכיח.

חוברת זו נכתבת כדי להוכיח ש**רב המאחד על המפריד**. דברים אלו נכתבים **כקריאת כיוון**, כלומר **קריאה לכולנו לחזק את המאחד**, אבל גם **כהערכת מצב**, שהוא לפי דעתי טוב יותר (במובן של אחדות) ממה שמנסים לציירו.

ב. חוברת זו מתעכבת בתוכי כבר שנה שלמה, כיוון שחששתי לפרסמה ערב בחירות מחשש שתיתפס כהצהרה פוליטית אף שאני רואה בה הצהרה רעיונית-חברתית. **כמובן, איני מכחיש כי לדברים שאכתוב יש השלכה גם**

על התחום הפוליטי, אבל בעיני רוחי הרעיון והדרך חשובים הרבה יותר מכלי זה או אחר שנבחר להגשמתו, ומטרת החוברת היא לחדד ולהעמיק את הרעיון שמחבר את כולנו ואת דרכנו הציבורית כמגזר בעל עמדה ייחודית שאסור לו בשום אופן לאבד את ייחודו. חוברת זו נכתבה כולה לפני מגפת הקורונה, ומשפרצה המגפה היסטית אם זה הזמן הנכון לפרסום, אך במחשבה שנייה - כיוון שכל מטרת החוברת היא להרבות שלום ואחדות בתוכנו - אולי זה הזמן הנכון ביותר לפרסום?

ג. כדי להוכיח את עמדתי אני מרגיש מחויב להאריך ולפרט ולהדגים, מפני שרק כך אוכל לשכנע את הקורא בצדקת עמדתי, כי להבנתי הפרחת סיסמה באוויר כשלעצמה

ומטרת החוברת היא לחדד ולהעמיק את הרעיון שמחבר את כולנו ואת דרכנו הציבורית כמגזר בעל עמדה ייחודית שאסור לו בשום אופן לאבד את ייחודו. כיוון שכל מטרת החוברת היא להרבות שלום ואחדות בתוכנו - אולי זה הזמן הנכון ביותר לפרסום?

אינה מביאה שום תועלת. על כן אני מבקש את הקורא להתאזר בסבלנות ולקרוא את כל דבריי.

ד. מה שדוחף אותי ומעודד אותי יותר מכול לכתוב חוברת זו הוא שאני פוגש **דור צעיר מדי שנה בשנה. יש בו המון אנרגייה, המון רצון לעשות וגם הרבה יכולות.** הוא חוזר ומבקש, ממש מתחנן, למצפן ברור שיורה את הדרך לשלום ואחדות בתוך מחננו, לרוח רעננה שבה הכול מחזקים זה את זה ולא לציור סוריאליסטי שבו כולם תולשים את הזקנים של חבריהם ורוח צינית מחלישה אותם בטיפוס אל מעלה ההר.

ה. יתר על כן, בשנה האחרונה **ערכתי הרבה שיחות בארבע עיניים (או אוזניים) וגם מפגשים** רחבים קצת יותר עם מגוון רבנים שנוהגים להצמיד להם מגוון זיהויים - אלו מהקו ואלו מהגוש, אלו מבית הלל ואלו מהזרם החרד"לי, אלו מצוהר או מהזרם הליברלי ואלו מהזרם השמרני יותר וכדומה. **כולם כולם בלי יוצא מהכלל הסכימו עימי שרב המאחד על המפריד, אלא שעדיין נשארו תוהים איך לקיים מחלוקת לגיטימית גם בדברים כואבים וחשובים, ובכל**

זאת לשלב ידיים יחד ולומר בפה מלא: "לכולנו יש רעיון משותף, שאיפה משותפת, ואפילו באשר לדרכנו הציבורית רב המאחד על המפריד", ובזה לסלול דרך לאחד את הציבור הנפלא המכונה 'ציונות דתית'.

1. אוסיף **משפט חשוב להבהרה**: ברור לי שלא נוכל לאחד ממש-ממש את כולם. תמיד יש בקצוות גם עמדות קיצוניות, קיצוניות לקולא או קיצוניות לחומרא גם במובן ההלכתי-תורני וגם במובן החברתי-פוליטי, ואין **בכוונת חוברת זו לעסוק בטשטוש המחלוקות**. כמובן, גם לא אוכל לכתוב על כל המחלוקות. אך דומני שמחוברת זו יהיה אפשר להסיק **שבמבט מקיף רוב רובו הגדול של הציבור הדתי-לאומי מסכים בעקרונות משותפים**, ואי אפשר להסכים שהמחלוקות בפרטים יבלבלו אותנו וימנעו מלראות במבט ברור שרב המאחד על המפריד.

2. לבסוף, **אין דבר שמכעיס אותי יותר מהניסיון לפלג את הציבור שלנו על פי הקריטריון של דקדוק בשמירת המצוות כהלכתן**. איני מסכים עם מדביקי התוויות המכנים את אלו 'חרד' לים' ואת אלו 'דתיים לייט'. רק אלוקים בוחן כליות ולב ויודע באמת מהי הדרגה של יראת השמיים שיש בליבו של אדם. **איני זוכר אף פעם בהיסטוריה שלנו שניסו לפלג ציבור לפי אורך הציציות או השמלה**. גם בזמן בית המקדש כשהייתה חלוקה בין עמי הארצות ובין החברים היא לא הייתה על בסיס חלוקה ביראת שמיים כי אם על בסיס קבלת דיני טומאה וטהרה באכילת חולין שאכלו החברים שנהגו כן בגלל המציאות של בית המקדש בתוכנו ואכילת חולין בטהרה שאכלו הכוהנים. וגם על זה יצאה מחאה חריפה של רבי עקיבא, שטען שהחלוקה מעוררת שנאת חנם.¹

יש כיום מחלוקות בתורה. איני מנסה להתעלם מהן, אך זו אינה סיבה לפלג את הציבור, ובוודאי שאין שום היתר לבזות או לפסול אדם גם אם אינו מדקדק כראוי בפרטי דבר ד' זו הלכה, ובוודאי כל זמן שהוא עצמו מקבל את יסודות אמונתנו כמבואר בדברי הרמב"ם בסוף הקדמתו לפרק חלק, ע"ש.

1. עיינו בתוספות, כתובות סב ע"ב, ד"ה "דהוה צנוע ומעלי" בשם רבנו תם.

פרק א

היסטוריה, רבותי, היסטוריה

אי אפשר לדבר באמת על ה'כאן ועכשיו' בלי להרים את המבט ולבחון
בפרספקטיבה היסטורית מי אנו ומה חיינו כעם.

המנהיג הגדול שלנו בכל הזמנים עומד להיפרד מאיתנו, ואת נאומו האחרון
בתחילת ספר דברים הוא מתחיל במילים "הואיל משה באר את התורה הזאת
לאמר". שימו לב, זו אינה חזרה גנרלית, גם לא סיכום תמציתי. משה לפני פרדתו
מאיתנו מרגיש צורך לבאר, להסביר, לחדד את ההבנה הנכונה בתורה, כי הוא
יודע שאפשר ללמוד תורה ואפשר לקיים את מצוותיה בלי להבין נכון את רוחה
ומטרתה. הוא כבר נוכח בזאת בעבר כמה וכמה פעמים.

וכך הוא פותח את ביאורו: "ד' אלוקיניו דיבר אלינו בחורב לאמור רב לכם
שבת בהר הזה, פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי [...] ראה נתתי לפניכם את הארץ,
בואו ורשו את הארץ אשר נשבע ד' לאבותיכם, לאברהם, ליצחק וליעקב, לתת
להם ולזרעם אחריהם".

הרמב"ן בספר המצוות מברר את מהותה של מצוות ירושת הארץ: "שלא
נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה" - כלומר החלת ריבונות של עם
ישראל על כל הארץ שהבטיח ד' לאבות - ומהפסוקים בפרשה זו, פרשת דברים,
הוא מסמן את הגבולות שאנו נדרשים לכבוש ולהחיל בהם ריבונות ישראלית. זוהי
בעצם המצווה מן התורה להקים מדינה של עם ישראל בארץ ישראל!

הרמב"ן מוסיף שלמצווה זו יש ענף - מצוות דירת ארץ ישראל - החלה
על כל אדם מישראל באופן פרטי. כלומר, לדור בארץ אפילו כשאינן בה ריבונות
ישראלית (כפי שהרמב"ן עצמו עלה לירושלים לפני כ-800 שנה), אבל ירושת ארץ
ישראל היא מצווה המוטלת על הציבור, וזה מה שכינו חכמים מלחמת מצווה,
כלשון הגמרא בסוטה: "מלחמת יהושע לכבוש - דבר הכל חובה!"²

רגע, איפה זה מוזכר בהר סיני? למה משה רבנו דוחה את הדיבור על
עשרת הדיברות לפרשת ואתחנן? אלא שזהו בדיוק העניין שמשה רבנו רוצה

2. סוטה מד ע"ב.

**לא קיבלנו את התורה
כאוסף של יחידים
כי אם כעם. אברהם,
יצחק ויעקב, עם כל
גדולתם, לא קיבלו
את התורה. כי הם
צדיקים במובן האישי,
והתורה היא תורת
חיים של אומה, רוב
מצוותיה אינן יכולות
להתקיים אלא מתוך
מציאות חיים של
אומה החיה בארצה,
ולכן אומרים חז"ל:
"כיוון שגלו ישראל
ממקומן - אין לך
ביטול תורה גדול
מזה"**

לבאר היטב לעם ישראל. בפרשת יתרו, בפסוקים שלפני עשרת הדיברות, מבואר שמושה עלה אל האלוקים, ואור החיים הקדוש כותב שם שהשדכן (משה) עולה אל החתן (ריבונו של עולם) לקבל את הצעת השידוך לכלה (עם ישראל). כלומר, לפני מתן תורה הקב"ה מודיע לעם ישראל מהי המטרה שלשמה הוא נותן לנו את תורתו, ואלו דבריו: "ועתה אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש! אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל".

כלומר, לא קיבלנו את התורה כאוסף של יחידים כי אם כעם. אברהם, יצחק ויעקב, עם כל גדולתם, לא קיבלו את התורה. כי הם צדיקים במובן האישי, והתורה היא תורת חיים של אומה, רוב מצוותיה אינן יכולות להתקיים אלא מתוך מציאות חיים של אומה החיה בארצה, ולכן אומרים חז"ל: "כיוון שגלו ישראל ממקומן - אין לך ביטול תורה גדול מזה".

משה מתחיל את נאומו בבירור יסודי מהי מטרתה של התורה.

התורה ניתנה לנו כדי שנלך לארץ ישראל, נקים שם מדינה ונחיה חיי עם אשר יהיו למופת לעמים ואור לגויים, ובזה יתוקן עולם במלכות שדי. וזוהי מטרתה של מצוות ירושת ארץ ישראל שנצטוונו עליה קודם מתן תורה. ואכן, בפסוקי הגאולה לא מדובר על השפעה אישית כי אם על תהליך שבו העמים הולכים בעקבות עם ישראל. "והלכו עמים רבים ואמרו [...] כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים", "אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ד'", וכיוצא בזה. אנחנו פועלים בעולם כעם, ורק כך יתוקן העולם.

לכן בהמשך הפרשה משה רבנו חוזר אל הוויכוח עם המרגלים, שלא הבינו שאין שום משמעות לתורה שקיבלנו בסיני אם לא ניכנס לארץ ישראל, ודווקא שם, בכל התנאים הארציים, נוכל להעמיד "אומה שתדע את האלוק ותעבדהו" (לשון הרמב"ם במורה הנבוכים).

מרגשים מאוד הם הפסוקים בהמשך פרשת יתרו: "ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר ציווהו ד', ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ד' נעשה". קבלה והסכמה של כל העם כולו לשליחות האלוהית שקיבלנו בסיני.

על רגעים מופלאים אלו משה אומר: "הסכת ושמע ישראל, היום הזה נהיית לעם".³ כלומר, מי אנו ומה חיינו, מהו עם ישראל? עם ישראל נולד בהיסטוריה כעם שכל מטרתו לקרוא בשם ד' ולהעמיד חיי מופת של "ממלכת כהנים וגוי קדוש". זוהי תעודת הזהות שלנו כעם!

העולה מדברינו אלה הוא שמטרת התורה כולה היא להופיע במילואה בחיי עם ישראל היושב בארצו. כמו כן זוהי המטרה הלאומית ההיסטורית של עם ישראל, כך נולדנו, ומעולם לא היו לנו זהות אחרת או מטרות אחרות. מכאן שנכון לומר שהתורה ועם ישראל חד הם, או בלשון חז"ל: "קב"ה, אורייתא וישראל חד הם" (וישראל דווקא כאומה ריבונית בארצה). במילים מודרניות, הרעיון הלאומי שלנו הוא דתי (במובן של תורת ישראל, השונה מכל שאר הדתות), והרעיון הדתי שלנו הוא לאומי, כלומר הרעיון שלנו הוא דתי-לאומי.

זהו האידיאל, הרעיון, המטרה. מה קורה למעשה, בפועל, בהיסטוריה? האם הצלחנו באמת לחבר את התורה עם חיי המדינה?

3. הגמרא בברכות סג מבארת שכוונתו ליום מתן התורה.

**מעולם לא איבדנו
את אמונתנו כי יום
יבוא ונגשים את
הייעוד שבעבורו
הוציאנו הקב"ה
ממצרים ונתן לנו
את תורתנו. אך מגמת
פנינו הייתה תמיד-
תמיד לירושלים
ולמלכות בית דוד,
כלומר לחזון הדתי-
לאומי שקיבל עם
ישראל בסיני**

נכון, זו מטלה קשה עד מאוד,⁴ אבל לא בלתי אפשרית. כי הקב"ה לא היה שולח אותנו למשימה בלתי אפשרית. וזהו גופא הוויכוח שהיה למשה, יהושע וכלב עם המרגלים. המרגלים טענו שיש חשש שהשלטון ישחית, שחיי עם, צבא, חקלאות וכלכלה ירחיקו את העם מדבקות בד'. זהו כמובן חשש ריאלי מאוד, אך הקריאה של כלב "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה" אינה נוגעת רק לצד הצבאי כי אם למידת הביטחון שאם זוהי מצוות השי"ת, בוודאי שמכוח קדושת ארץ ישראל נצליח לעמוד במשימה שהוטלה עלינו כעם להיות סגולה מכל העמים, ממלכת כוהנים וגוי קדוש (טובה הארץ מאוד מאוד - כפל הלשון לומר טובה בגשמיות וגם טובה ברוחניות, וקדושתה תאפשר לנו להישאר קרובים להשי"ת גם כשאנו עסוקים בתקומת המדינה). מכל מקום במבחן התוצאה אומנם התממש החשש של המרגלים מן המפגש עם חיי עם היושב בארצו: אף שהיו לנו גם תקופות נפלאות כמו ימי דוד ושלמה לא הצלחנו לאורך זמן להעמיד דוגמה ומופת לקדושה של חיים ציבוריים במדינה.

ומפני חטאינו גלינו מארצנו פעמיים!⁵
לא הצלחנו לעמוד כראוי במשימה שקיבלנו ויצאנו לגלות ארוכה, לזיכוך, למירוק חטאים ולהכנה לניסיון נוסף.

אבל מעולם לא איבדנו את אמונתנו כי יום יבוא ונגשים את הייעוד שבעבורו

4. הרמב"ם בסוף מורה הנבוכים מסביר שהאבות עסקו בעניינים ארציים - חקלאות, מרעה וכיו"ב - כיוון שידעו שתפקידם להיות אבות של אומה, ואומה צריכה נכסים ארציים, והם רצו להשריש באומה את היכולת להישאר בקרבת אלוקים, אהבתו ויראתו גם כשעוסקים בעניינים ארציים.

5. חז"ל קשרו את שני החורבנות לחטא המרגלים. ייתכן שכוונתם הייתה לומר שחוסר האמונה של דור יוצאי מצרים הוא הסיבה לחורבנות או אולי שהוא היה גילוי מילתא לכך שעם ישראל עדיין אינו מוכן למשימה.

הוציאנו הקב"ה ממצרים ונתן לנו את תורתו. גם בגלות היינו מתפללים שלוש פעמים ביום "ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דיברת", "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", כלומר שמרנו במסירות נפש שלא תיאמן על התורה ומצוותיה, אך מגמת פנינו הייתה תמיד-תמיד לירושלים ולמלכות בית דוד, כלומר לחזון הדתי-לאומי שקיבל עם ישראל בסיני.

והינה אנו מקבלים הזדמנות שלישית לממש את חזוננו. **שוב הדברים מסתבכים.** אלא שלפני שנדון בסיבוכים אזכיר לכולנו שחז"ל, תנאים ואמוראים, בעשרות מקומות הודיעו לנו מראש שתהליך הגאולה יהיה קשה ומסובך גשמית ורוחנית, ומכל מקום הוא יוביל אותנו לגאולה שלמה, שאנו מובטחים עליה. וממילא איננו צריכים להיבהל, להפך, לקבל ביטחון שאכן אנו בתקופה שחז"ל כינו "עקבתא דמשיחא" ובוודאי שהקב"ה יעזור לנו למלא שליחותנו אם נלך בדרך ראויה ולא נאבד אמונתנו וביטחוננו בישועתו.

ואזכיר לכולנו: ההתעוררות הראשונה לשוב לארץ חמדתנו באה ממקור הקודש, ר' יוסף קארו והאר"י הקדוש, שני גדולי ישראל הענקים, הראשון בנגלה והשני בנסתר, שעלו לצפת והודיעו לעם ישראל: "צאן קדושים, הגיע זמן גאולתכם", היקבצו ובואו כי "לא כל העיתים שוות", "עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו". לא הקשבנו להם, וההזדמנות הראשונה הוחמצה.

בפעם השנייה, אחרי כמאתיים שנה, שוב קראו לנו גדולי ישראל, הגר"א והבעש"ט, ואכן, החלו העליות הראשונות של תלמידי החסידים ותלמידי הגר"א וביססו את ההתיישבות היהודית בארבע ערי הקודש. יתר על כן, הגר"א אמר במפורש שהגאולה תבוא בדרך הטבע, קמעא-קמעא, וצריך לעסוק בקיבוץ גלויות, בהתיישבות, בביטחון ובבניין ירושלים, וזה עצמו יזרז ויקרב את הגאולה. החזון היה ברור: דתי-לאומי! באותה תקופה לא היו כלל ציונות חילונית וגם לא חרדים. יואל משה סלומון וחבורתו, שיצאו מירושלים להקים את פתח תקווה בשנת תרל"ח, נראו על פי לבושם ומנהגיהם כחרדים של היום, אבל מה שדחף אותם היה הרעיון הדתי-לאומי מבית מדרשו של הגר"א. גם גדולי החכמים בארצות המזרח, ובהם אור החיים הקדוש, החיד"א ועוד, עלו לארץ ישראל ועוררו אחרים לעלות אליה.

גם אנשי העלייה הראשונה, שהחלה בתרמ"ב, היו ברובם דתיים בעלי חזון לאומי, וכך קמו רוב היישובים באותה תקופה: ראש פינה, ראשון לציון, יבנאל,

כפר השילוח, מוצא ועוד. אפילו בראשון לציון, שכבר הייתה מגוונת ופתוחה יותר, נכתב בחוקי היסוד של האגודה שהמתיישבים ישמרו על המצוות התלויות בארץ ושכל מריבה בין חברי האגודה תוכרע על פי דין תורה.

שלושים ושבע שנים לפני הרצל פרסם אחד מגדולי הרבנים באירופה – **הרב צבי הירש קלישר** – את ספרו 'דרישת ציון', ובו קריאה גדולה לשוב לארץ ישראל ולכונן בה את מלכות ישראל ברישיון אומות העולם, וקרא לעשירי העם להתגייס ולכונן את הדרוש להתיישבות רחבה בארץ.

במובנים רבים ספר זה יכול לשמש גילוי דעת של תפיסת העולם של הציונות הדתית, אם נתעלם לרגע מהדיון ההלכתי שהיה לו עם גדולי הדור באשר לשאלה אם אפשר להקריב קורבנות בימינו, גם טרם נבנה בית המקדש. הרי שבנוגע לעיקר דבריו, בדבר החובה הגמורה של עם ישראל לחזור וליישב את ארץ ישראל על מנת לחזור ולהקים בה את מלכות ישראל, הסכימו עימו רוב גדולי הדור, כולל מורו ורבו הגאון החסיד ר' עקיבא איגר והגאון החסיד ר' משה סופר (המכונה חתם סופר, שהיה חתנו של ר' עקיבא איגר), כמו שהוא מציין במפורש בפתח ספרו.

ושוב אזכיר: **באותה תקופה לא היו ציונות חילונית ולא חרדים**. אומנם היו יהודים שנתפסו להשכלה ועזבו את התורה והמצוות, אך רובם המכריע לא עלה לארץ ישראל אלא נטה להתבולל. **ארץ ישראל חיכתה עזובה ומוזנחת לבניה שישובו אליה וילבישוה בגדי תפארת ומלכות**. הרעיון הצייוני כולו נבע מתוך התורה, אבל לצערנו תוצאותיו המעשיות היו קטנות ודלות בהיקפן.

ואז התחוללה תפנית דרמטית ששינתה את ההיסטוריה של עמנו. מול מיליוני יהודים יראי שמיים, שומרי תורה ומצוות, שברחו ממזרח אירופה לגלויות אחרות, בעיקר לארצות הברית של אמריקה, קמו שתי תנועות חדשות: בתרנ"ז (1897) **הקים את ההסתדרות הצייונית** יהודי מתבולל ששמו **תיאודור הרצל**, ובתוך כשמונה שנים בלבד הצליח לגייס קרוב ל-500,000 יהודים בכל רחבי העולם ששילמו שקל ציוני דמי חברות להסתדרות. כשכתב ביומנו **"בבזל הקמתי את מדינת היהודים"** לא עסק בנבואה, הוא המשיך והסביר מייד: **"ראיתי לפניי אנשים נחושים להקים מדינה יהודית, ואני יודע שבין שאחיה ובין שלא אחיה, יש אנשים שלא יעזבו את הרעיון עד שתוקם מדינת היהודים בפועל!"** כך קמה הציונות המדינית, והנהגתה ורוב אנשיה היו חילונים.

כמעט בה בעת, בתרס"ד (1904), הגיעו לארץ רבבות צעירים בגל עלייה המכונה העלייה השנייה. רובם המוחלט היו אפיקורסים גמורים, אך הם הקימו את גדודי העבודה ואת הקיבוצים, את השומר ואחר כך את ההגנה והפלמ"ח, את מפלגות הפועלים ואת המוסדות הלאומיים, וכך היו לגורם הדומיננטי שהוביל להקמת המדינה. קמה הציונות החילונית!

אין מילים להביע את ההערכה, ההערצה והכרת הטוב כלפי אנשים אלו, שבמסירות נפש שלא תיאמן הקימו את מדינת ישראל. אבל עולם התורה, רובו הגדול עמד נדהם בלי יכולת לעכל את התופעה.

מול צעירים אידיאליסטים שבמסירות נפש בונים את האומה ואת ארצה, רוממות שירת גאולה בפיהם אבל הם משליכים מאחורי גוּם את התורה ומצוותיה או מנתקים אותה ממקורה האלוקי והופכים אותה למסורת ופולקלור אנושי, עומדים תלמידי חכמים ושואלים את עצמם: "בן מי זה העלם?" "האם ראויים הם למלכות?" ואחרים עונים לעומתם: עד שאתם שואלים אם הם ראויים למלכות, תשאלו אם הם ראויים לבוא בקהל. האם כך מתנהגים יהודים? וכך קמה התאגדות גדולה שאנו מכנים כיום 'חרדים'.

הטענה החילונית המקובלת, שהדתיים בגלל אמונתם ישבו בחיבוק ידיים וחיכו שאלוקים ישלח להם את המשיח ויגאלם בדרך ניסית, כמוֹבן מופרכת מכול וכול על ידי כל העובדות שהבאתי לעיל. גם אם יש דתיים כאלה, הם מיעוט, קבוצה שולית חסרת השפעה. התופעה המכונה 'חרדים' היא תופעה חדשה למדי שנוצרה בריאקציה לציונות החילונית. אנשי 'אגודת ישראל' של אותה תקופה לא ראו שום אפשרות לשתף פעולה עם אפיקורסים הבאים לארץ הקודש ורומסים את קודשי ישראל אשר האומה מסרה נפשה דורות רבים כדי לשומרם. הם לא יכלו

רוב מוחלט של היהודים במדינת ישראל אינם רוצים ואינם מאמינים באפשרות של חיבור התורה והמדינה. החרדים בוחרים בתורה ואינם מאמינים במדינה, והחילונים בוחרים במדינה אך אינם מאמינים בתורה מן השמיים ובחיוב מצוותיה.

6. שמואל א יז, נו.

7. יבמות עו. שאל שואל את אבנר אם דוד ראוי למלכות (אם בא מפרץ או מזרח), ודואג אומר לו: "עד שאתה שואל אם הוא ראוי למלכות, שאל אם הוא ראוי לבא בקהל, דאתי מרות המואביה". ע"ש בגמרא.

בשום אופן לראות ביהודי מתבולל כהרצל מנהיג ראוי לעם היהודי ובאותו אופן את דוד בן-גוריון כראש ממשלה של מדינת היהודים.

הרב ש"ך זצ"ל פסק: יחסנו למדינת ישראל כיום הוא כמו יחסנו למדינת פולין. כאשר התגוררנו בפולין שלחנו נציגים לבית הנבחרים הפולני כדי שידאגו לאנשי שלומנו, וכך נעשה גם היום. **עד היום הזה דבריו הם אבן היסוד של התפיסה החרדית,** ולכן עד היום הם אינם אומרים תפילה לשלום המדינה ומקצתם גם אינם אומרים תפילה לשלום חיילי צה"ל (אגב, החרדים בארצות הברית מתפללים בכל שבת לשלום מדינת ארצות הברית ולשלום חייליה שבאפגניסטן).

מובן שאיננו מסכימים עם יחס זה, אך **כדי לחלוק על דברים אלו צריך להעמיד חלופה אמונית ראויה,** כפי שיבואר בהמשך.

כתוצאה מכל מה שתוארתי לעיל אנו עומדים כיום במצב לא פשוט: **רוב מוחלט של היהודים במדינת ישראל אינם רוצים ואינם מאמינים באפשרות של חיבור התורה והמדינה.** החרדים בוחרים בתורה ואינם מאמינים במדינה, והחילונים בוחרים במדינה אך אינם מאמינים בתורה מן השמיים ובחיוב מצוותיה.

זוהי הפרספקטיבה ההיסטורית שממנה אנו באים לדון על הציונות הדתית, על עמדותיה הרעיוניות ועל דרכה הציבורית.

פרק ב

הרעיון של הציונות הדתית

הרב יעקב ריינס זצ"ל הקים בתרס"ב (1902) את הסתדרות המזרחי והיה הראשון ש'קפץ למים' לחבור עם ההסתדרות הציונית הכללית. גישתו הייתה שיש כאן שיתוף פעולה טקטי-פרקטי בלבד: ההסתדרות הציונית איננה אידאה או רעיון, היא התארגנות להצלת העם היהודי, להשיג לו מקלט בטוח, ובוודאי כל יהודי ירא שמיים רוצה גם הוא בהצלת העם היהודי, ולכן בקונגרס אוגנדה תמכה מפלגת המזרחי ברעיון אוגנדה כ'מקלט לילה' לעם היהודי. ההצטרפות עצמה להסתדרות הציונית הכללית הייתה חשובה מאין כמותה, פריצת דרך שהיה בה חידוש גדול לעולם התורה, אלא שהציונות מעולם לא הייתה רק תנועה פרקטית. את הציונות המדינית כמו הציונות המעשית הניעו רעיונות שמצאו ביטוי באלפי מאמרים, חוברות וספרים, הרצאות ונאומים, כי הרוח ורק הרוח היא היכולה להניע את מפרשי הספינה קדימה. לא זה המקום לסקור את הרעיונות שהניעו את הציונות הסוציאליסטית וגם הרעיונות הסטיות הפועלית וגם הבורגנית, רק חשוב שנדע שהמשותף לכולם היה שהן לא נוצרו בבית המדרש כי אם ינקו ממקורות חיצוניים. והשאלה בעינה עומדת: איזה סוג של שיתוף פעולה יש לנו עם תנועה חילונית כזאת?!

א. כאן המקום להבהיר שני עקרונות חשובים לכל מה שאכתוב בהמשך: כמו שיש היום אנשים שומרי תורה ומצוות במפלגות חילוניות, אני מניח שכך היה גם בעבר. יש אדם שברמה האישית הפרטית הוא ירא שמיים, שומר תורה ומצוות, אך הוא בוחר להיות שותף לתנועה שרעיונותיה שאובים ממקורות חילוניים ואינו רואה בזה סתירה (אין לי שום עניין להתפלמס עימו במסגרת זו, אדם זה יכול גם לכנות עצמו ציוני-דתי, ובצדק: כי הוא ציוני על פי הרעיונות של הציונות החילונית, ובאופן אישי-פרטי הוא דתי, שומר מצוות). כל המאמר שלי נוגע לרעיון, לאידאה של הציונות הדתית, שמקורו בקודש. לכן כשאני קורא להסתדרות הציונית 'ציונות חילונית' לא מן הנמנע שהיו שם גם אנשים דתיים, אך הרעיונות, האידאות שהניעו את הספינה, היו חילוניות.

**הציונות הדתית,
לפי הבנתי, כתנועה
רעיונית חברתית,
כוללת את האמונה
בתורה מן השמיים,
שממנה נגזרות תרי"ג
מצוות, ואת האמונה
כי התורה עצמה
היא המקור המהותי
ביותר לתפיסתנו
הלאומית.**

ב. בשנים האחרונות יש ניסיון לטשטש בין המושגים 'דתי', 'מסורתי' ו'חילוני' השומר על כמה מנהגים, צם ביום הכיפורים, יושב בליל הסדר לומר את ההגדה וכיו"ב. נוצרים סגנונות דיבור שעניינם לטשטש: "יש דתי בכיפה סרוגה, יש בכיפה שחורה ויש בכיפה שקופה או בכיפת שמיים"; "והרי גם החילונים בוודאי מקיימים מצוות כיבוד אב ואם ועוד הרבה מצוות שבין אדם לחברו, ומי יודע מה חשוב יותר?" וכיוצא באלו.

אני בהחלט חושב שטוב ללמד סנגוריה על כל אדם מישראל ונכון להתרגל לראות את החיוב שבכל אדם וגם להבין שזה העיקר. אבל זה אינו מצדיק טשטוש בין מי שמאמין שקיבלנו תורה מן השמיים, וממילא כל יהודי חייב בתרי"ג מצוות, ובין יהודי שאינו מאמין בזה - אך מסיבות לאומיות, חברתיות או אחרות בוחר לקיים חלק מהמצוות. יש לזה כמובן גם ביטוי הלכתי: נפסק בשולחן ערוך שמצוות צריכות כוונה, כלומר אין מעשה כלשהו נחשב מצווה אלא אם כן העושה את המעשה מתכוון לעשותו כדי לקיים את

רצון השי"ת שציווהו על כך! גם מוסר אנושי פשוט שבין אדם לחברו הוא דבר חיובי מאוד, אך זוהי אינה עבודת ד'. לכל היותר זוהי דרך ארץ שקדמה לתורה. כמובן, אין אני פוסל חס ושלום שיתופי פעולה עם אנשים כאלו למען מטרות משותפות, אבל לעניות דעתי אסור שהרצון לשותף פעולה יגרום לטשטוש ההבחנה החשובה בין מי שמקבל את עיקרי אמונתנו ומאמין בתורה מן השמיים ובין מי שהוא אדם נפלא שרוצה הרבה דברים טובים אך אינו מאמין באמונת ישראל, וממילא בהכרח הרעיון, האידאה שמניעה אותו בגלוי ומשפיעה על החלטותיו, שונה בתכלית השינוי מהאידאה שמניעה אותנו.

הציונות הדתית, לפי הבנתי, כתנועה רעיונית חברתית, כוללת את האמונה בתורה מן השמיים, שממנה נגזרות תרי"ג מצוות, ואת האמונה כי התורה עצמה היא המקור המהותי ביותר לתפיסתנו הלאומית.

לכן כשאנחנו באים לשאול מהי הרוח המניעה את המפרש של שיבת ציון צריך לדעת שמקלט בטוח הוא בהחלט דבר הכרחי, וגם "להיות עם חופשי בארצנו" ו"יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" הם בהחלט רעיונות יפים ונצרכים, אך עם ישראל, העם העתיק שסלל את דרך האמונה בעולם, העם שהביא לעולם את התנ"ך ושינה בזה את כל ערכי המוסר של האנושות הכללית, העם הזה לא יוכל לקום לתחייה רק על סמך רעיונות חילוניים, חברתיים, נחמדים ככל שיהיו (על כל פנים לאורך זמן יתברר שרעיונות אלו לא יכולים להמשיך ולהניעו).

וכך כתב הרב קוק זצ"ל באיגרותיו לתנועת המזרחי: "לא הד קול שעם שנאו בעולם הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו, ראוי להשיב לתנועת עולמים זו את חייה, אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור אריה יהודה, נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא שב אל נחלתו [...]".

המזרחי צריך שיכיר בגאון את גדולת תעודתו - לא להיות שמש למפלגה מעשית, פוליטית וכו' [...] כי אם ליתן לתנועה הגדולה, רבת הצבעים ואדירת הפעלים והשאיפות את דחיפת חייה היותר עצומה.

"הפרגרף ש'הציונות דבר אין לה עם הדת' הוא כבר ההיפוך הגמור ממה שכל האומה חושבת, מצירת, מקווה ומאמנת בכל דורותיה, וההיפך הגמור מהשאיפה הנאצלה, שטובי החושבים שבישראל ובעמים חושבים על דור העתיד הישראלי בעולם.

"המזרחי מוכרח הוא, לתקומתו, להשתדל תמיד להוציא לאור את התוכן החי הצפון ברעיון התחיה הלאומית, ללחום על האמרה המתפוררת ש'הציונות דבר אין לה עם הדת', שבתוכה ארס נחש מונח והכחשה עצמית נוראה, המכשילה את הכוח הפנימי המקורי של האומה!"

ביסוד דבריו של הרב קוק מונח העיקרון שהאידאה, הרעיון המניע את הכוחות הפועלים, הוא הדבר העיקרי, ותפקידנו להעמידו על תוכנו האמיתי, הנצחי, כלומר על שאיפתנו לחזור אל שליחותנו ההיסטורית- האלוקית - להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש.

ביסוד דבריו של הרב קוק מונח העיקרון שהאידיאה, הרעיון המניע את הכוחות הפועלים, הוא הדבר העיקרי, ותפקידנו להעמידו על תוכנו האמיתי, הנצחי, כלומר על שאיפתנו לחזור אל שליחותנו ההיסטורית-האלוקית - להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש.

זו הסיבה שהרב קוק זצ"ל ידע לצפות את המשבר הנוכחי של הציונות החילונית ואת העידן הפוסט-ציוני אף שבימיו הייתה הציונות החילונית בשיא כוחה והיו לה כוחות יצירה אדירים, ומכל מקום כיוון שאין ערכיה נובעים מתוכן החיים האמיתי של האומה, ומכיוון שכל רעיון חילוני הולך ומחליף צורה עם חליפות הזמנים, כבר אז כתב הרב על ארס הספקנות שיפגע בתנועה זו כמו בכל אידיאה חילונית המחליפה צורותיה (איגרת תתפח).

ברשותכם, אני חפץ לחדד נקודה חשובה.

בתקופתו של הרב קוק דיברו בשפת התורה גם החילונים, אנשי העלייה השנייה. הרי הם גדלו בעיירה היהודית, בשטעטל, ב'חדר'. כשעמדו תלמידי גימנסיה הרצלייה, התיכון החילוני הראשון בארץ, לצאת למסע בגליל, חיבר המורה (החילוני) לתלמידים את השיר הזה: "פה בארץ חמדת אבות תתגשמה כל התקוות, פה נחיה ופה ניצור חיי חופש חיי דרור, פה תהיה השכינה שורה, פה תפרח גם שפת התורה, נירו ניר ניר ניר, שירו שיר שיר שיר" וכו'.⁸ אני מעריך שלא מעט חניכי בני עקיבא שרים שיר זה בהתלהבות דתית ומשוכנעים ששיר זה חיבר הרב משה צבי נריה זצ"ל או כדומה לו. אבל כמובן זו טעות. **התקוות הן לחיי חופש, חיי דרור, נקודה! עד כאן!**

השפה עדיין הייתה שפה יהודית. כיום התקוות נשארו והשפה נעלמה, כלומר **האידיאה היא שקובעת ולא הכלים שלה.**

זה מפגיש אותנו עם ויכוח אידאולוגי חשוב שהיה בראשית שנות הציונות החילונית בין אחד העם לחיים ברנר.

אחד העם הבין שאי אפשר לקרוא לעם שלם לתחייה ולרנסנס לאומי אם כורתים את כל השורשים ואת הגזע שממנו צומחים כל הענפים. לכן הוא המציא **רעיון חדש:** התנ"ך וכל המשנה והגמרא הם רעיון אנושי שהחל בו משה רבנו,

8. אבשלום קור שלח לי תמונה שבה רואים את התזמורת של גימנסיה הרצלייה. בשורה הראשונה יושבים משה שרת (שהיה לימים ראש ממשלה) ואליהו גולומב (שהיה לימים מפקד ההגנה), ומאחוריהם על הקיר ציור גדול של משה רבנו מחזיק בשני לוחות הברית.

ואחריו המשיכו שאר הנביאים והחכמים. בעצם הכול יצירה אנושית, יצירה גאונית מבחינה מוסרית, אלא שכמנהג אותה תקופה 'הלבישו' גם משה, הנביאים והחכמים על היצירה המוסרית שלהם לבוש של אמונה דתית ומנהגים דתיים כדי לתת לה יתר תוקף. אבל כיום, כשהחכמו, אנו יכולים לבטל את ה'לבוש' הדתי וממילא את המחויבות לתרי"ג מצוות, כי אין כאן כי אם יצירה אנושית, ועל פי שכלנו נבנה לנו מנהגים מתוך האוצר העשיר של המוסר היהודי ההיסטורי, ובזה אנו ממשיכים את הרצף ההיסטורי של תרבות עם ישראל.

הסופר חיים ברנר כעס על אחד העם: במקום אמונה באלוקים המצאת לנו אמונה חדשה - אמונה בגאונות המוסרית של עם ישראל. אני כופר בזה, אני סבור שיש לנו סיכוי להיות עם ככל העמים רק אם נשתחרר מהדמיונות שאנחנו עם סגולה ויש לנו יתרון כלשהו על עמים אחרים. רק מתוך ניתוק גמור מן העבר נוכל באמת ליצור 'יהודי חדש'!

דוד בן-גוריון החליט לאמץ את גישתו של אחד העם, וכשהוקמה מערכת החינוך הממלכתית במדינת ישראל היא כללה לימוד רחב של 'מסורת ישראל', כולל גמרא ומדרשים, על פי מסורת אחד העם (אבשלום קור העיד לפני שבשנים שלמד בגימנסיה הרצלייה למדו שם גמרא ומדרשים).

אנחנו כמובן שמחים על כל גילוי של רצון לקשר עם המסורת של העם היהודי, ואנחנו גם מאמינים שהוא נובע מצורך נשמתי אמיתי להרגיש קשור לעם ישראל שבכל הדורות. אבל זה לא עובד. כבר בשנות החמישים כתב פרופ' ברוך קורצווייל שהוא מתפלא על בן-גוריון שהלך שבי אחרי רעיונות רדודים ושטחיים כל כך כמו של אחד העם. האם לא ברור וגלוי לעין שמסירות הנפש המדהימה של העם היהודי לשמור על לימוד התורה ועל קיום מצוותיה במהלך אלפי שנים בתנאי מצוקה קשים נובעת אך ורק מאמונה עמוקה במקור האלוהי של התורה? כמה זמן, שאל, ירצו אנשים ללמוד ממקורות אלו, אם אינם אלא פולקלור עממי מתקופות עתיקות? האם לא ברור שה'מודרנה' תנצח?! האם לא הגיוני וברור שהדור הצעיר יאמץ לעצמו מנהגים רלוונטיים יותר בעינינו ומותאמים לתקופתו מלאמץ מנהגים הנזכרים בגמרא שנחתמה לפני 1,500 שנים והוא חושב שאינם אלא פולקלור עממי?

מובן שברוך קורצווייל צדק, והבורות וחוסר הקשר של הדור החילוני הצעיר הגדל במוסדות החינוך של ימינו אל המסורת היהודית הולך וגדל לא מסיבות של רוע או רשעות אלא בתהליך טבעי שכל תפיסת עולם חילונית עוברת בעולם

**תפקידנו להחיות את
הציונות המקורית,
הציונות שנובעת
ממקור הקודש,
הציונות שנובעת
מקדושת ציון,
הציונות של משה
רבנו, שפתח את
נאומו בציווי "בואו
ורשו את הארץ"**

הכללי. זו הסיבה שגם בתקופה שהחילונים אכן דיברו בשפת התורה ידע הרב קוק להתריע שמכיוון שהרעיון, האידאה, מנותק מן הקודש, לא תעזור השפה! ואגב, דומני שרוב הסופרים ואנשי הרוח החילונים כיום מאמצים יותר את גישתו של חיים ברנר מאת גישתו של אחד העם.

מתוך כך נוכל להגדיר מהו תפקידה של הציונות הדתית כיום:

תפקידנו להחיות את הציונות המקורית, הציונות שנובעת ממקור הקודש, הציונות שנובעת מקדושת ציון, הציונות של משה רבנו, שפתח את נאומו בציווי "בואו ורשו את הארץ",

את הציונות של הבית יוסף והאר"י הקדוש, של הבעש"ט והגר"א, של אור החיים הקדוש והחיד"א, של הרב קלישר, הרב מוהליבר והרב קוק, של יואל משה סלומון ושל מתיישבי ראש פינה.

לפני הכול יש לנו רעיון, יש לנו אידאה, יש לנו דגל חשוב כמו אוויר לנשימה למדינת ישראל של ימינו. לא החרדים מרימים דגל זה ולא החילונים. גם לא החילונים אוהבי המסורת. ואנחנו אוהבים את כולם ורוצים לפעול עם כולם יחד, אך אין לנו רשות לאבד או לטשטש את שליחותנו - אין לה תחליף!

אין אנו רואים את מדינת ישראל לא כמדינת פולין ולא כמדינה שכל עניינה להבטיח מקלט בטוח וחיים נורמליים לעם ישראל אלא כמדינה שהיא ראשית צמיחת גאולתנו, כלומר שממדינה זו תצמח אותה ממלכת כוהנים וגוי קדוש שלמענה נוצרנו, והיא כמדינה, כעם, כציבור, תקרא בשם ד' עד שמכל קצוות תבל יבואו עמים ללמוד ולהכיר את דרכיה, כדברי ישעיהו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים.

והכול מתחיל כמובן מהאמונה הבסיסית שאף על פי שיוצרי מדינה זו היו אנשים בעלי גבורה ומסירות נפש שפעלו בדרך הטבע, ואף שהם עצמם לא האמינו בהש"ת אלא הניעו אותם רעיונות אחרים, מכל מקום מדינת ישראל היא במהותה גילוי יד ד' "הנותן לנו כח לעשות חיל" ומסובב סיבובי עמים ואירועים שאפשרו לנו לעשות את מה שלא יכולנו לעשות אלפיים שנה.

כל הדברים המופלאים שאנו חוזים בהם, קיבוץ הגלויות המדהים, ארץ ישראל הנותנת פירותיה בעין יפה, גבורות וניצחונות צה"ל, ועל הכול עצם הקמת המדינה, שזהו קיום מצוות ירושת הארץ, האין זה ממש נס תחיית המתים של עם ישראל, שאלפיים שנה היה מפוזר ומפורד בין העמים ללא כל חיים לאומיים עצמאיים, כל זה ועוד הרבה דברים? האם לא ברור לנו כשמש בצוהריים שהם- הם מימוש ההבטחות של נביאי ישראל ההולכות ומתגשמות אחת לאחת לנגד עינינו?!⁹

רבותיי היקרים, תפיסת עולם זו, אידאה ורעיון זה, היא הדבר החשוב ביותר כיום לעם היהודי ולמדינת ישראל. מי אינו יודע שאובדן הזהות או הספקנות באשר לזהותנו כעם, כמדינה ואפילו כפרטים הוא המשבר המסוכן ביותר שדורנו נמצא בעיצומו? מי אינו יודע שב"ה הגענו למצב שלא חיזבאללה, חמאס או הרשות הפלסטינית מסכנים את קיומנו? אבל אובדן הזהות הוא ממש סכנה קיומית.

כל מי שדגל זה מוביל אותו בחיים, הוא מי שקרוי ציוני דתי. האמונה במהותה של מדינת ישראל כמדינה שהשי"ת הוביל את תקומתה כדי להצמיח ממנה את מימוש כל שליחותנו ההיסטורית האלוקית - להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש

ומה בכך שאין זה השיח הציבורי המקובל כיום, ומה בכך שההנהגה הפוליטית כיום רגילה לחשוב ולדבר שפה אחרת, מכל מקום זוהי השליחות, זהו התפקיד, זוהי המהות העיקרית שאליה נתבע הציבור המכונה ציונות דתית. אומר יותר מזה: זוהי הגדרת המהות של הציונות הדתית, הדגל הזה של האמונה במקור אלוקי של תקומת מדינת ישראל הוא שמגדיר אותנו כציבור. כל מי שמאמין ברעיון הזה, כל מי שדגל זה מוביל אותו בחיים, הוא מי שקרוי ציוני דתי. ואינני מדבר לא על סממנים חיצוניים כאלה ואחרים כי אם על

9. מובן שראוי להאריך ולהסביר דברים חשובים אלו, אך הם כתובים בספרים רבים (ובהם ספרי 'ויהי ידיו אמונה'), ואין כאן מקום להאריך בזה. לאחרונה יצא ספר חדש בשם 'הנבואה', ע"י הרב שמואל אליהו שליט"א רבה של צפת, שבו הוא מביא זה מול זה נבואות רבות וכנגדן את מימושו בימינו...

מה שקושר אותנו זה לזה יותר מכל סממן חיצוני או ויכוח הלכתי זה או אחר: **האמונה במהותה של מדינת ישראל כמדינה שהשי"ת הוביל את תקומתה כדי להצמיח ממנה את מימוש כל שליחותנו ההיסטורית האלוקית - להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש.** כולנו מבינים שמדינת ישראל כחברה, כאומה, זקוקה לאידאה זו, ולא החילונים מביאים אותה ולא החרדים. האחריות להאיר, להסביר ולפעול לפי אידאה זו מוטלת על שכמנו. **אין תחליף לאחריות זו!**

שאלה: האם אינך מצמצם את הציונות הדתית לתוך מיגזר סגור, האם לא עדיף להשתלב בכל תחומי החיים והחברה ובכל המפלגות ושם להפיץ רעיון זה?

תשובה: באופן פרטי, בוודאי ברור שעלינו להשתלב בכל תחומי החיים במדינה ושם לתרום את תרומתנו האישית, וברוך ד' זה אכן מתחולל, והציבור הדתי לאומי כולו לוקח היום חלק בצבא, במערכות הביטחון, בהתיישבות ובכל תחומי החיים האזרחיים. ואם תרצו - אכן, כל אדם שמאמין וחי לפי הערכים שהזכרתי לעיל, בנוכחותו האישית מקרין אור אמונת ישראל, וזוהי מה שאני מכנה "שיטת אלקנה" (ואין כאן מקום להאריך בהסברתה, ניתן למצוא בכתובים). איננו מסתגרים ואיננו מתבדלים חס וחלילה - אבל הלכידות החברתית של נושאי דגל הציונות הדתית היא הכרח כדי להשפיע קמעא קמעא גם על אופיה של המדינה בעת הזאת, וגם כדי שיהיה ברור שזוהי אינה יראת שמים דתית פרטית - כי אם **תפיסה מדינית חברתית שונה מכל מה שקיים היום בפוליטיקה הישראלית שבאה להגדיר מהות וזהות למדינה כולה. אין כאן סקטור ואינטרסים פרטים, יש כאן שליחות ציבורית** לשאת ברמה את דגל הזהות האמיתית ממקורה של תורה של מדינת ישראל ראשית צמיחת גאולתנו - על זה אי אפשר לוותר.

תטענו ובצדק: לא התמודדת עם הטענות של העולם החרדי, **איך אתה מדבר מילים גבוהות על מדינת ישראל, והרי כולנו יודעים איך היא נראית,** מהי התרבות, מהו המשפט, מהי התקשורת ובעצם מהם הכוחות העיקריים שמובילים ומנהיגים מדינה זו מבן-גוריון ועד היום! כל זה רחוק, רחוק מאוד מעולם התורה האמיתי האידיאלי. **האם אינך מרחף בעולם אידאי ומתנתק מהמציאות? האם אפשר לומר על מדינה זו שהיא ראשית צמיחת גאולתנו?**

האמת היא שעל שאלה זו בפני עצמה ראוי לכתוב ספר שלם, ואם יזכני השי"ת להשלים חפץ לבבי בזה אכתבנו בעזרת השי"ת.
מכל מקום אי אפשר במסגרת זו שלא להציב עקרונות מספר כדי לענות על

הטענה הנ"ל.

א. הטיעון הראשון והחשוב ביותר בעיניי הוא ההבנה שעם ישראל כולו הוא נשמה אחת בגופים מחולקים. "וקהל שבארץ ישראל הוא דאיקרי קהל"¹⁰, ולכל איבר ואיבר יש תפקיד המשפיע ופועל על הכלל וגם מושפע ומקבל ממנו, כי זהו אורגניזם אחד חי, נושם ופועל.

בתוך עם ישראל, בתוך תוכי מדינת ישראל, יש מאות אלפי יהודים שמאמינים שלא רק צרכים גשמיים ורעיונות חברתיים חילוניים הם המניעים אותנו כי אם ריבוננו של עולם ותורת ישראל הם הקוראים לנו לקבל עלינו אחריות לתקומת עם ד' בנחלתו, ומתוך כך פועלים במסירות נפש לתחיית האומה כאומה ריבונית בכל מרחבי ארצנו הקדושה. זוהי מציאות ממשית שהיא בוודאי מרכיב חשוב בהוויה של מדינת ישראל.

טעות גדולה היא לשפוט את הציונות הדתית רק לפי כוחה האלקטורלי בכנסת או רק לפי מספר המפעלים המעשיים שהצליחה ליצור - והם רבים ונפלאים. אבל אסור לשכוח: יש לנו אמת גדולה, ואנו אחראים לקיומה בפסיפס המדהים הזה שנקרא רבבות עמך בית ישראל. בעצם היותנו, בעצם חיינו, בעצם אמונתנו המתגלה בכל מפעלות חיינו אנחנו תורמים תרומה חשובה ביותר לאומה ולמדינה! צריך לדעת: אמונה היא כוח ממשי, אמונה היא כוח שמזיז הרים ומשנה מציאות. אל נמעיט חס ושלוש בערך אמונתנו.

אוסף ואומר: מדינת ישראל היא עדיין מדינה בהתהוות. הרבה יסודות עדיין לא נתבררו בה והם שנויים במחלוקת, וטעות נוראה היא לשפוט את מדינת ישראל רק לפי מה שגלוי לעינינו היום. זה דומה למי שמנסה לשפוט

בתוך עם ישראל, בתוך תוכי מדינת ישראל, יש מאות אלפי יהודים שמאמינים שלא רק צרכים גשמיים ורעיונות חברתיים חילוניים הם המניעים אותנו כי אם ריבוננו של עולם ותורת ישראל הם הקוראים לנו לקבל עלינו אחריות לתקומת עם ד' בנחלתו, ומתוך כך פועלים במסירות נפש לתחיית האומה כאומה ריבונית בכל מרחבי ארצנו הקדושה. זוהי מציאות ממשית שהיא בוודאי מרכיב חשוב בהוויה של מדינת ישראל

נער בגיל ההתבגרות, שעושה גם שטויות, וברור שכאשר מעבירים משל זה לציבור גדול הדברים מורכבים יותר ואורכים זמן ממושך יותר. בעם ישראל יש כיום כוח חיובי בעל עוצמה אדירה המכונה 'ציונות דתית', החושב ופועל כפי שהסברתי לעיל, וזהו גורם מרכזי מאוד בהבנת ערכה ומהותה של מדינת ישראל. **אני רגיל לומר שהתפיסה שלפיה "מה שהיה הוא שיהיה ואין חדש תחת השמש" היא התפיסה הפסימיסטית, אבל החיים מלמדים אותנו אחרת. שום דבר אינו נשאר במקום, העולם כל הזמן בתנועה ובהשתנות. השאלה היא רק לאיזה כיוון התנועה פונה. תפקידנו להשפיע על כיוון התנועה, כיוון ההתחדשות, שיהיה בתשובה אמיתית אל הזהות האמיתית של עמנו. לכן אני סבור שאסור להחליש את הציונות הדתית ולפלגה מתוך ראייה קצרת טווח. האמונה שציבור זה מקרין בעצם הווייתו והפעולות הרבות שנעשות מתוך אמונה זו הן הגרעין המוצק שעתידי להשפיע על האומה כולה.**

סדרי הגאולה כאלו הם: ישוב חקלאי, תקומת המדינה ומתוך כך - להמשך, להעלאה בקודש, להרבצת התורה, להגדלתה ולהאדרתה (לנתיבות ישראל, מזמור יט למדינת ישראל)

ב. כששאלו את רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל אם זו המדינה שחזו נביאינו הוא השיב: **"זוהי המדינה שחזו הנביאים. כמובן, אין המדינה בתכלית השלמות, אולם נביאינו ורבותינו, ממשיכיהם, אמרו שהמדינה תהיה כזו: זרע אברהם, יצחק ויעקב, ישובו ויקימו בה תקומה יישובית ושלטון מדיני עצמאי; לא נאמר לנו אם יהיו הם צדיקים או שאינם צדיקים. אומר הנביא: 'בקבצי את בית ישראל... וישבו על אדמתם... וישבו עליה לבטח ובנו בתים ונטעו כרמים..."¹¹ - נטיעת כרמים נאמרה, הקמת ישיבות לא נאמרה... אמנם, מתוך חזרת ישראל אל אדמתם נביא לידי הגדלת התורה והאדרתה, אולם הצעד הראשון - ישראל על אדמתם! כביטוי של ר' אליהו גוטמכר: 'ואצלי כבר ברור שאם יקיימו ישראל שיתחילו לעבוד אדמת הקודש בסך ק"ל משפחות - שתהיה התחלת הגאולה, גם כשלא יהיו ישראל ראויים לכך' (נדפס**

בראש ס' 'נפש חיה'). בוודאי, רוצה היה אותו צדיק בהגדלת התורה ויראת השמים, אבל **סדרי הגאולה כאלו הם: ישוב חקלאי, תקומת המדינה ומתוך כך - להמשך, להעלאה בקודש, להרבצת התורה, להגדלתה ולהאדרתה** (לנתיבות ישראל, מזמור יט למדינת ישראל).

חידוש גדול מלמדנו רבנו: הנביאים היו צדיקים בוודאי לא פחות מאיתנו, והם ודאי רצו מדינה המתנהלת על פי תורת ד'. אבל הנבואה ששם הקב"ה בפיהם דיברה על קיבוץ גלויות, על הפרחת שממת הארץ, על ריבונות, שלטון עצמי, ולא על תורה. כמובן, ברור שהכול הכנה לתורה. אבל כך הוא הסדר: **בונים בחול ואחר כך מקדשים.**

וכך הוא גם סדר הבניין של אדם הפרטי. קודם בניין הגוף והנפש, ובתקופה זו מתגלים כוחות פראיים, יצריים, בלתי מרוסנים, ונראה שזה הכרחי כדי לחזק את התשתית הגופנית והנפשית. ועל גבי זה ומתוך זה מופיעה אחר כך הדעת - דעת אלוקים וקיום מצוותיו. וזהו גם סדר הלידה המחודשת של עם ישראל, החוזר ומופיע על במת ההיסטוריה אחרי אלפיים שנות גלות! וכך כתב הרב קוק באורות התחיה פסקה מד: **"מקובלים אנו שמרידה רוחנית תהיה בארץ ישראל ובישראל, בפרק שהתחלת תחית האומה תתעורר לבוא [...] הצורך למרידה זו היא הנטייה לצד החמריות, שמוכרחת להילד בכללות האומה בצורה תקיפה, אחר אשר עברו פרקי שנים רבות שנאפסו לגמרי מכלל האומה הצורך והאפשרות להתעסקות חמרית, וזאת הנטייה, כשתילד, תדרוך בזעם ותחולל סופות, והם הם חבלי משיח אשר יבסמו את העולם כולו על ידי מכאוביהם."**

יתר על כן הוסיף רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל שם: **"הרבי מצ'ורטקוב אמר לי פעם בוינה, כי הוא מבין היטב את דרך האורות שלנו, שכל גשמיות של עם ישראל היא קודש, כל השייך לכלל ישראל הוא קודש! [...]** מאחר שכן, ברור הוא שקדושה מרובה קיימת ביום בו הוקמה מדינתם של עם הקודש על אדמת הקודש".

וכך כתב גם הרב טייכטל הי"ד: **"ועיין ברשב"א (יבמות קג ע"ב) דמעשה מצוה דאי אפשר למיהדר המעשה (אי אפשר לבטל את המעשה אחרי שנתקיים, כמו למשל ברית מילה) - אף מצוה הבאה בעבירה לא מזיק לה, והמצוה היא מצוה, אף אם ח"ו נעשתה על ידי עבירה. והכי נמי כאן, כיון דהישוב נתרבה**

ונתגדל ע"י מעשיהם, ואי אפשר למיהדר המעשה שנאמר כאילו אינו, שהאנו נהנים ממעשה ידיהם - אף אם יהיה בעבירה ח"ו - נתקיימה המצוה בכל תוקף ועוז, בנגלה ובנסתר! ועל פי זה ברור מה שאמרתי דמעשי בוני הארץ דזמנינו, אפילו ח"ו יהיו בעבירה, ובבחינת אינם עושים רצונו של מקום בשאר מצוות התורה, מכל מקום מעשה הבניין שלהם רצוי לפני המקום, ומקובל לפני כסא כבודו באהבה ובחיבה יתרה, וזה אמת וברור!¹²

ופשוט שכל זה נכון גם בנוגע לחילונים של ימינו אשר במסירות ובנחישות עסוקים בביצורה ובשכלולה של מדינת ישראל בביטחון, בכלכלה, בהתיישבות וכיו"ב.

אומנם בוודאי יש לנו להתבייש בפני בוראנו, שעושה לנו חסדים רבים כל כך, גואל אותנו ומסייע בידנו להצליח מעשינו, ואנחנו פונים עורף לו ולתורתו. החילונים אינם מאמינים שהוא הנותן להם כוח לעשות חיל, והחרדים אינם רואים שכל פלא הפלאות הקרוי מדינת ישראל הוא קיום דברו לגאול עמו. וביתר שאת מתברר תפקידה של הציונות הדתית להאיר את אור הקודש בכל הבניין הנפלא שהולך ומשתכלל לנגד עינינו, והוא מדינת ישראל.

מו"ר הרב צבי יהודה קוק זצ"ל כתב:¹³ "לשאלתך: 'זהלא אין לנו הבטחה, שהמדינה תתנהג על פי התורה', ענית: יש לנו הבטחה מוכנה. ההבטחה לזה יש לנו לקבל לא ממי שהוא מן החוץ, מאיזה כחות יהודיים או נכריים שבעצמם אין להם עניין בערכה התורני והדתי של מדינתנו, אלא מאתנו בעצמנו. כפי מידה זו, שאנו כולנו, כל ישראל ואמוני תורתו, באים בלב שלם ואמונה תמה, ביתר קדושה ועז יראה, לבנות את בית ישראל בארצו ולהקים בה את מדינתו, כן אנו מבטחים יותר ויותר, גם בעצם חשיבותם של פעלנו בה, בתוקף השפעתנו הרוחנית והמעשית על אחינו רחוקי-התורה ופעליהם בה, גם בהופעת סיעתא-דשמיא וגילוי כוחה הפנימי של קדשת הארץ וישובה, שארץ ישראל ומדינתו תבנה ותתנהג כראוי על-פי התורה."

12. בפתיחה לספרו 'אם הבנים שמחה'. יש להעיר שהוא פוסק כמאן דאמר שמצווה שיש בה מעשה אין הכוונה מעכבת אותה. בזה חלקו עליו הפוסקים, והמשנה ברורה פסק שגם מצוות שיש בהן מעשה צריכות כוונה. ומכל מקום ודאי מוסכם העיקרון שמעשי החלוצים הם כשלעצמם חיוביים וטובים אף שנעשו בעבירה.

13. לנתיבות ישראל א, עמ' פח, מאמר אחד עשר: 'הדות התורה - לדרישת המדינה היהודית'.

ואני מבקש שנקשיב טוב-טוב לדבריו. במקום לרגון על אחרים אנחנו צריכים לדרוש את הדברים מאיתנו עצמנו. אנחנו הציבור היחיד המאמין שהתורה דורשת חיי מדינה ושמדינת ישראל היא-היא שבה הולך ומתממש חזון גאולתנו. לכן אנחנו ודווקא אנחנו אחראים לחיבור התורה למדינת ישראל!

רבותי, יש לנו כיום ביקורת רבה על מגוון נושאים במדינת ישראל, על מערכת המשפט, על התרבות, על התקשורת וגם על הפוליטיקה, ואין צורך לפרט. גם כאשר הביקורת צודקת, ובמקרים רבים היא צודקת, חשוב שנזכור תמיד: מדינת ישראל אינה מתחלקת לרעים וטובים. יש לנו מחלוקות מהותיות בשאלות היסודיות ביותר של מי אנו ולמען מה חיינו, מהי מדינת ישראל ומהן מטרותיה. החילונים וגם החרדים פועלים לפי תפיסת עולמם. תפקידנו - תפקידה של הציונות הדתית - להביא את השקפת עולמנו אל המרחב הציבורי של מדינת ישראל, ואני משוכנע שקמעא-קמעא אלו הרעיונות שיעצבו בעתיד - הקרוב או הרחוק - את דמותה של מדינת ישראל.

ואם תשאלוני מאין הביטחון הזה, אענה: אני סומך על הבטחות הנביאים הרבות שהודיעונו "מל ד' את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך",¹⁴ "וזרקתי עליכם מים טהרים וטהרתם... ונתתי לכם לב חדש, ורוח חדשה אתן בקרבכם... ועשיתי אשר בחוקתי תלכו".¹⁵ כמובן, הנביאים מדברים גם עלינו, גם אנחנו צריכים לחזור בתשובה על הרבה עניינים, אבל כיוון שאלו נביאי האמת והצדק, גם נבואותיהם על תשובת עם ישראל יתגשמו. שימו לב ואל תטעו, הנביא אינו מדבר על 'מדינת הלכה' במובן שבו הדמוגוגיה החילונית מדברת, על כפייה דתית של 'משמרות המהפכה'. הנביא מדבר על חזרה בתשובה של כל העם, שמרצונו החופשי ירצה ללכת בדרך

במקום לרגון על אחרים אנחנו צריכים לדרוש את הדברים מאיתנו עצמנו. אנחנו הציבור היחיד המאמין שהתורה דורשת חיי מדינה ושמדינת ישראל היא-היא שבה הולך ומתממש חזון גאולתנו. לכן אנחנו ודווקא אנחנו אחראים לחיבור התורה למדינת ישראל!

14. דברים ל, ו.

15. יחזקאל לו, כה-כז.

ד'! מתי? איני יודע! אבל אני יודע שחובתנו לעשות את כל מה שאנו יודעים ויכולים בדרך הטבע, ועל גבי מעשינו תחול סייעתא דשמיא.

ג. הדברים שכתבתי לעיל בהירים ופשוטים לענ"ד, אך יש גם מהלך עמוק יותר. בפנימי יותר שהוא באמת עיקר משנתו הרוחנית של הרב קוק באשר לדורנו. תמצית דבריו היא שהאנשים הפועלים במסירות נפש לתקומתה של המדינה ולשכלול חוסנה גם אם בגלוי הרעיונות המניעים אותם הם רעיונות חילוניים, מכל מקום ההתעוררות הנשמטית, שהיא העיקר, מקורה בקודש. כיוון שהגיע זמן הגאולה, "כי עת לחננה, כי בא מועד", ריבוננו של עולם מעורר את האומה לקום ולשוב אל ארצה ואל חייה, ואף שגדולי ישראל חשים מייד את מקורה של התעוררות זו, מכל מקום המוני בית ישראל מלבישים התעוררות זו, כל אחד לפי מקומו הרוחני ולפי תפיסתו. בתקופה שבה כבר החלה הגלות לרסק את אמונתנו וההשכלה החלה להתפשט בקרב רבבות עמך בית ישראל, הם אינם יכולים להסביר לעצמם התעוררות זו על פי ערכי הקודש אשר נותקו מהם, ועל כן הם נוהים אחר רעיונות כאלו ואחרים הנותנים להם כיוון ומשמעות למה שהם חשים בקרבם: את הדחף העצום להושיע את ישראל. אך כוחות החיים המתפרצים הללו באמת מקורם בקודש, ועם כל הכאב והייסורים שהם מביאים עימם בגלל מלבושם החילוני עלינו להכילם ולהאמין בסגולת הטוב הפנימי הגנוז בהם.¹⁶

וכך כתב הרב קוק: "הרגש החזק המפעם בקרבנו הוא הרבה יותר עז וטהור, הרבה יותר גדול ונשוא, מכל ההסברים השונים, אשר אנו תמיד מתאמצים להסבירו. לבושים צואים אנחנו מלבישים את בן-המלך, כי לא נוכל בנשמותינו הרצוצות (מהגלות הארוכה) לתאר את גדלו - גדלנו".

אין זה המקום להרחיב ולבאר סוגיה עמוקה זו,¹⁷ אך ברצוני להביא כאן עוד פסקה חשובה הנובעת ממבט עמוק זה: "שואלים במה זכה דורנו לגאולה. התשובה פשוטה היא, הוא זכה מפני שעסק במצוה היותר גדולה שבכל המצוות, במצוה השקולה ככל התורה כולה, מפני שהוא עסק בגאולת ישראל. ולא רק עסק, אלא הוא עוסק ויעסוק בלא הרף בגאולתו, וכח אלהי

16. איגרת תקלא.

17. כמו שהזכרתי לעיל שאני מתפלל שיזכני השי"ת לבארה כראוי באריכות בספר מיוחד לנושא זה.

זה מרוממהו ומשגבהו בישועה. גם כל אלה שעומדים מרחוק או שמתנגדים לכל הפעולות המביאות את הגאולה הגלויה, גם הם בכלל הזוכים הם, מפני שעל ידי תביעותיהם, התוכן של התעסקות הגאולה מתבהר ומתברר יותר, ונעשה יותר זך, יותר מאיר, יותר חיוני, ויותר ישראלי אמיתי, יותר שואב ממקור החיים הטהורים המפכים ממקור ישראל, ממעין היוצא מבית ד"ר.¹⁸

שני חידושים אנו למדים מפסקה זו:

1. כמו שביארתי לעיל, הרב מחלק בין מצווה פרטית ובין העסוק במצווה השקולה ככל התורה - העסוק בגאולת ישראל - וכאשר אדם עוסק בתחיית עם ישראל "כח אלוקי מרוממהו ומשגבהו בישועה", ירצה או לא ירצה, יבין או לא יבין!

2. עוד חידוש חשוב יש כאן: גם כל העומדים מהצד או אף מתנגדים, גם הם בכלל הזוכים כיוון שהם מעוררים אותנו לעסוק בעומק, באמיתיות ובטהרה בסוגיות הליבה של הזהות והמהות של תחיית האומה.

**גם כל העומדים
מהצד או אף
מתנגדים, גם הם
בכלל הזוכים כיוון
שהם מעוררים אותנו
לעסוק בעומק,
באמיתיות ובטהרה
בסוגיות הליבה של
הזהות והמהות של
תחיית האומה.
אך זהו בדיוק
תפקידנו: להצעיד
את העם והמדינה
קמעא-קמעא,
בחוכמה, ברגישות
אבל בגבורה
ובאמונה, אל עבר
הגשמת השליחות
ההיסטורית-אלוקית
שלה נועדנו**

במילים אחרות, במקום להתרגז על מי שחושב הפוך מאיתנו בואו ונאתגר את עצמנו לעסוק בהשקפת עולמנו ולבררה ולבטאה ולהשפיע אותה בצורה שלמה יותר, כשאנו שואבים את כוחנו ממעיין היוצא מבית ד"ר!

אסכם: הציונות הדתית היא אומנם מגזר מסוים לא גדול, אך תפקידנו אינו מצומצם בפעולה למען "הצרכים של אנשי המגזר". תפקידנו העיקרי הוא להרים במדינת ישראל את דגל הזהות האמיתית ממקורה של תורה. מדינת ישראל לפי תפיסתנו, עם כל היהודים השותפים בה, היא גילוי יד' בקיבוץ גלויות של העם כדי לכונן כאן בארץ הקודש את הממלכה אשר תישא את שם ד' על שפתיה

18. שמונה קבצים, קובץ ז, פסקה רא.

ותהיה בכך אור לגויים. נכון שכיום עם כל נפלאות תקומתנו החומרית אנו עדיין רחוקים מהמטרה מבחינה רוחנית-תרבותית, אך זהו בדיוק תפקידנו: להצעיד את העם והמדינה קמעא-קמעא, בחוכמה, ברגישות אבל בגבורה ובאמונה, אל עבר הגשמת השליחות ההיסטורית-אלוקית שלה נועדנו.

שאלה: האם אינך חושב שבדברים אלו אתה עף גבוה מדי? מרחף בעולמות עליונים?

תשובה: ההיסטוריה האנושית מוכיחה פעם אחר פעם שהרעיונות הגדולים הם שמובילים אותה! ודאי שמתוך הרעיונות הגדולים צריכים להתפרט הרבה עניינים מעשיים כדי לממש את הרעיונות ולהופיעם במציאות, אך הכוח המניע הגדול ביותר הוא החלום, המבט הרחוק. והרי הפלא של הציונות המודרנית הוא-הוא ההוכחה הממשית לכך שהחלומות הגדולים שעליהם התפללנו שנים רבות הם שהובילו את הוגי הציונות המדינית והמעשית להגשים חלומות אלו.

יתר על כן, ברגע שהעיסוק בשאלות הפוליטיות והפרקטיות מתנתק מן החזון, מן החלום, ונשאר כולו רק בריאליזם הרגעי העכשווי, זהו אסון, זוהי נביקת רוח. כך מאבדים את הכיוון, כך נכבלים בכבלי ההווה ומאבדים את האמונה ביכולת של האדם לשנות את המציאות. זה נכון אפילו בחזון אנושי, והרצל, שחלם וחשב בכלים אנושיים מאוד, הוא הוכחה טובה לכך שחלום יכול להזיז הרים. אך אנחנו, אנשי אמונה שיודעים שהקב"ה הוא שנותן לנו כוח לעשות חיל, בוודאי צריכים להתרגל להסתכל על המטרה הרחוקה יותר וממנה לגזור את המסקנות העכשוויות, וכמובן אעסוק גם בהן בהמשך החוברת.

וכאנקדוטה אזכיר סיפור ידוע: כשהרצל הקריא בפעם הראשונה את חיבורו "מדינת היהודים" בפני חברו הקרוב, כדי לקבל ממנו משוב על החיבור, פרץ חברו בבכי ועזב את הדירה. למחרת כששאלו הרצל לפרש התנהגותו המוזרה השיב: הבנתי שיצאת מדעתך ואתה מתחיל להזות הזיות, לא יכולתי לעמוד בתגלית קשה זו, אנה, אני מבקש ממך, תגנוז דפים אלו ואל תעסוק עוד בהזיות מעין אלו...

רבותי, המציאות נכנעת לחזון. זה נכון גם בחזונות אנושיים. אבל כאשר חזון תחיית עם ישראל - כולו - לקוח מדברי הנביאים, כאשר אנו יודעים ש"עת לחננה כי בא מועד", ורבש"ע יצא לישע עמו - חובתנו לשים מול עינינו את החזון היותר גדול והיותר מרומם - ככח אשר יניע את מפרשי ספינתנו, קמעא קמעא, בתוך ועם המציאות של החיים...

פרק ג

האתגר

נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ברורים מאוד: רק כ-8% מדור ההמשך של העולם החרדי נוטש את דרכי אבותיו. בציונות הדתית כ-42% אומרים על עצמם: כשהייתי בן 15 הגדרתי את עצמי דתי-לאומי, כיום כבר לא! גם אם יש החולקים על סטטיסטיקה זו, כולם מודים שהבעיה גדולה ושיעור גבוה מבנינו ובנותינו נוטש את הדרך.

לא קשה למצוא את ההבדל העיקרי. אנחנו מחנכים את צעירינו לקבל אחריות למדינת ישראל ולשם כך להשתלב עם החברה החילונית בצבא, במערכות הביטחון האזרחיות, באוניברסיטה ובכל תחומי החיים, וברור שזה מעמיד אותם בפני התמודדויות ודילמות מורכבות וקשות. אך כפי שביארתי לעיל, אנחנו מאמינים שזוהי חובתנו על פי התורה, זה מה שריבוננו של עולם מצווה עלינו ואומר: "בואו ורשו את הארץ"! השאלה שאנו מחויבים לשאול את עצמנו היא אם אנחנו נותנים לבנינו ובנותינו כלים טובים דיים להתמודד עם האתגר הקשה להיות ביחד, ברעות, בשותפות אמיתית, בעשייה הלאומית עם אחינו החילונים, ובאותו זמן להישאר נבדלים ושונים בתרבות החיים. אנו בדור שבו הפער בין התרבות של תורת ישראל בטירתה לתרבות של העולם החילוני המתירני הולך וגדל באופן שקשה לגשר עליו. בתש"ח וגם בתשכ"ז היו פערים, אבל היה קל הרבה יותר לגשר עליהם. כיום אין שום אפשרות אמיתית לאדם ירא שמיים להשתלב בתרבות החילונית בלי למחוק את זהותו הפנימית.

רק כ-8% מדור ההמשך של העולם החרדי נוטש את דרכי אבותיו. בציונות הדתית כ-42% אומרים על עצמם: כשהייתי בן 15 הגדרתי את עצמי דתי-לאומי, כיום כבר לא! גם אם יש החולקים על סטטיסטיקה זו, כולם מודים שהבעיה גדולה ושיעור גבוה מבנינו ובנותינו נוטש את הדרך

**איננו נותנים לדור
הצעיר די כלים
רוחניים להתמודד
עם תופעת החילון
שהתחוללה בעם
ישראל במאה
וחמישים השנים
האחרונות.
אין לימוד אמונה
עמוק, שיטתי ומקיף
המקנה לצעירים
יכולת מספקת
להתמודד עם זרמי
התרבות החילונית**

הבשורה הטובה היא שזה אפשרי, ויעידו על כך מאות ואלפי אנשים, גברים ונשים המשתלבים בעשייה הלאומית במגוון תחומים - מדרגות בכירות בצבא ועד עשייה רחבה במגזר הציבורי ובכל תחומי העשייה האזרחית - והם "אוהבי ד", יראי אלוקים, אנשי אמת, זרע קודש, בד' דבקים ומאירים את העולם בתורה ובמעשים טובים ובכל מלאכת עבודת הבורא". ומרגלא בפומי לומר כי מלאכת עבודת הבורא כיום זוהי גאולתם של ישראל.

הנתון המדאיג הוא שהרבה צעירים וצעירות מתבלבלים, פוסחים על שתי הסעיפים והולכים ומתרחקים מהתורה למחצה, לשליש ולרביע וגם לגמרי. ואפילו צעירים שגדלו בבתים של אנשים יראי שמיים, ואפילו של תלמידי חכמים, כשהם יוצאים לדרך שלהם רבים מתבלבלים.

סיפר לי פעם מו"ר הרב צבי טאו שליט"א שבשעת כושר מצא עצמו מסביר באריכות לתלמיד חכם גדול מהבד"ץ של העדה החרדית את שיטתו הרוחנית של הרב קוק באשר לתקופה ולדור. אחר מחשבה והרהורים ענה לו אותו תלמיד חכם: **"ניכרים דברי אמת**, איני יכול להתווכח עם המקורות שהבאת, אבל מבחינה **חינוכית זה מורכב מדי, עמוק מדי.** הדור הצעיר צריך להבין דברים ברורים, שחור ולבן. כדי לחנכו לאהבת התורה ויראת שמיים צריך להושיבו מול תלמידי חכמים בעלי זקנים לבנים ולומר לו: כזה ראה וקדש!"

ברור שהוא צדק - דרכם קלה יותר! אבל אנחנו איננו יכולים לחפש את הדרך הקלה, אנחנו מחויבים לעשות את רצון השי"ת. וכיוון שעת לחננה כי בא מועד, הקב"ה מצפה מאיתנו לקבל עלינו אחריות לתקומת עם ישראל בארצו, וזוהי מגמת התורה כולה!

ובכן, מה עושים?

מובן שזו סוגיה כבדה שצריכה דיונים ארוכים מעבר למסגרת של חוברת זו. גם לא עולה על דעתי לטעון שכל הפתרונות בידו, אך מכל מקום ברצוני לטעון שתי טענות:

האחת היא שאיננו נותנים לדור הצעיר די כלים רוחניים להתמודד עם תופעת החילון שהתחוללה בעם ישראל במאה וחמישים השנים האחרונות. במילים אחרות, **אין לימוד אמונה עמוק, שיטתי ומקיף המקנה לצעירים יכולת מספקת להתמודד עם זרמי התרבות החילונית.**

לימוד 'טקסטים באמונה' למבחן הבגרות במחשבת ישראל אינו משרת צורך זה. אני מדבר על שעות חינוך שבועיות שבהן במהלך שנים מבררים ומעמיקים את יסודות אמונתנו, בלי קשר למבחנים כי אם מתוך רצון להגיע אל נקודת הבחירה החופשית של התלמיד. לעורר את הצעירים לשאול, להעמיד סימני שאלה, להכיר את זרמי הרוח בעולם החילוני ולהיות יכולים להתמודד איתם.

אני כותב זאת מפני שבשנים האחרונות בעשרות מפגשים שלי עם שכבות השמיניסטים בשיבות ובאולפנות אני שואל אותם שאלות בסיסיות כדי שיבררו לעצמם אם הם "מוכנים לקראת היציאה מהחממה של הישיבה או האולפנה למפגש עם הציבור החילוני". למשל:

1. "האם אצלכם הדתיים 'אדמה חשובה יותר מחיי אדם' עד שאתם מוכנים להמשיך ולהילחם על יהודה ושומרון למרות המחיר בחיי אדם?"
2. "אתם אומרים בכל יום 'שלא עשני גוי', ובמוצ"ש 'המבדיל בין ישראל לעמים'. האינכם סבורים שזוהי גזענות?"
3. "אתם מאמינים בשכר ועונש ואומרים בכל יום 'שומר ד' את כל אוהביו, ואת כל הרשעים ישמיד'. שאו עינכם סביב, האם המציאות אינה מכחישה באופן ברור את אמונתכם?"

על כל שאלה ביקשתי בקשה פשוטה: מי שמרגיש שהוא יודע לענות לעצמו תשובה שמספקת אותו שירים את ידו. אינכם צריכים להוכיח לי שיש לכם תשובה נכונה, גם לא להסבירה לחילונים. מה שחשוב לי הוא השלמות הנפשית שאתם חשים עם דרך החיים הדתית.

בכל הכיתות שהייתי, אבל בכולן, רוב האנשים לא הצביעו. לפעמים יחידים הצביעו, לפעמים זה הגיע לרבע או לשליש. מעולם, אבל מעולם, לא יותר מזה! מה הם יעשו במצוקות הנפשיות שייקלעו אליהן כאשר יגיע הזמן שאחרים או אף הם עצמם ישאלו אותם שאלות אלו וכמובן עוד שאלות רבות אחרות?

ההוכחה שאיבחון זה נכון הוא בעצם הקמתה של המכינה בעלי. כאשר יצאנו לדרך הראה לי הרב עמיטל ז"ל סקר שהזמינו ישיבות ההסדר מחברה מקצועית ורצינית ולפיו 50% מבוגרי הישיבות התיכונית שמתגייסים גיוס מלא לצה"ל מורידים את הכיפה עד סוף השירות. בחתך הבוחן את מי שהגיעו ליחידות

**ברוב הישיבות
הציוניות כיום
לומדים אמונה לאין
ערוך יותר משלמדו
בעבר, ועדיין לענ"ד
אין לנו די מורים
ומחנכים שיכולים
ללמד אמונה במדרגה
שהדור הצעיר זקוק
לה בכל הישיבות
והאולפנות**

מובחרות או לקצונה בין 70% ל-80% הורידו את הכיפה.

מבדיקות שערכנו הבנו שהבעיה העיקרית הייתה חוסר לימוד אמונה, ועל כן בנינו תוכנית שחצי מנפח הזמן שלה מתמודד עם חיסרון זה. כמובן, על חשבון הגמרא, ולכן קראנו לזה מכינה ולא ישיבה, כדי שלא לפגוע בעיקרון שישיבה היא מקום שבו לומדים גמרא כמעט כל היום.

התוצאה הייתה חד-משמעית: אף על פי שיותר מ-60% מתלמידינו הגיעו לקצונה או ליחידות מובחרות (או גם וגם), כ-90% מבוגרינו סיימו את הצבא עם כיפה על הראש. וכבר מדובר בניסיון של שנים רבות.

אי אפשר לצפות להוכחה חד-משמעית יותר מזאת!

שוב, לא איכנס לכל המשמעויות הנגזרות מהטענה שהזכרתי, רק אומר שהאחריות לנושא זה מוטלת בראש ובראשונה על ראשי הישיבות הגבוהות וישיבות ההסדר - מי שקיבלו עליהם את התפקיד החשוב לגדל בעם ישראל תלמידי

חכמים, רבנים, מחנכים ומורים - עליהם מוטלת החובה לוודא שתלמידי חכמים אלו יוכלו ללמוד וללמד אמונה בגדלות, בעמקות, ביכולת הקשבה ללבטי הדור הצעיר וביכולת הבנה של זרמי הרוח בעולם החילוני הכללי, כי הם ורק הם יוכלו להכין כראוי את בנינו ובנותינו לאתגר הגדול שמוטל עלינו.

בשולי הדברים אוסיף שאין בדברים שכתבתי שום חידוש: הרב קוק טען לפני מאה שנה שהסיבה העיקרית לחילון ההולך ומתפשט בעם ישראל הוא מיעוט לימוד האמונה. כיום, אחרי מאה שנים, יש כמובן התקדמות רבה וחשובה מאוד. ברוב הישיבות הציוניות כיום לומדים אמונה לאין ערוך יותר משלמדו בעבר, ועדיין לענ"ד אין לנו די מורים ומחנכים שיכולים ללמד אמונה במדרגה שהדור הצעיר זקוק לה בכל הישיבות והאולפנות. יש כיום ב"ה הרבה רבנים בעלי תפיסה ציונית-דתית שיודעים לפסוק יפה הלכות וגם ללמד גמרא כראוי, ואפילו ב"ה

לא מעט דיינים חשובים, אבל יש חיסרון עצום בתלמידי חכמים שיודעים לתת לדורנו מענה אמוני רחב ועמוק.

חיסרון זה יוכל להתמלא רק כשעולם התורה הציוני - רבנן ותלמידיהון - יקבל החלטה אסטרטגית שעכשיו הזמן להרבות וללמד אמונה, ובעיקר לא רק מוסר, פרשנות ודרשנות כי אם בירורים עמוקים ביסודות של השקפת עולמנו התורנית שיש בהם מענה אמיתי לאתגרי התקופה.

הטענה השנייה היא שלענ"ד אנחנו מחמיצים את הגילים הצעירים, בני 5-12, שבהם רוב הילדים עדיין אינם חווים דילמות של גיל ההתבגרות ונושא ההשתלבות בעולם החילוני יכול להעסיקם פחות אם נדע לכוון זאת. אלו שנים תמימות ומתוקות, ובהן היינו יכולים לתת

להם הרבה-הרבה יותר יראת שמיים ולימוד תורה, אהבת תורה ואהבת השי"ת אילו היו מוסדות החינוך שלנו בנויים אחרת מאיך שהם בנויים כיום. לענ"ד עיקר ההצלחה של החרדים מתחילה שם. לא הייתי מציע לשלוח ילדים לחינוך שלהם, אך בכוחנו ליצור חינוך ציוני עם לימודי ליבה המעמיד במרכז ממש, בכמות ובאיכות, את עבודת ד', לימוד התורה ואהבת מצוותיה! אין זה המקום להאריך בנושא מורכב, חשוב ועדין זה, אך לדעתי צריך להפנות כוחות גדולים לשדרוג החינוך שלנו בגיל זה. כמובן, ממילא זה גם יקרין על מערכות החינוך בגיל בוגר יותר, בישיבות התיכוניות ובאולפנות.

בכוחנו ליצור חינוך ציוני עם לימודי ליבה המעמיד במרכז ממש, בכמות ובאיכות, את עבודת ד', לימוד התורה ואהבת מצוותיה!

פרק ד

המחלוקות בציונות הדתית רב המאחד על המפריד

עתי נוכל להתמודד עם הטענה שהזכרתי בפתח החוברת: נכון, אני מודה, יש לא מעט מחלוקות בתוך הציבור הדתי-לאומי, חלקן מלוות בהאשמות הדדיות לא נעימות הגורמות מתח ותחושה של פיצול הציבור. אינני מתעלם מהן, ואני גם מבין שההתרסקות הפוליטית שהציבור שלנו נמצא בה, כיוון שהמצביעים מתחלקים לארבע-חמש מפלגות לפחות, היא פרי תהליך של מספר שנים לא קטן שבהן איננו מצליחים לגשר על מחלוקות אלו, והן הולכות ומתחדדות. אבל אני סבור שלמרות כל אלו **רב המאחד על המפריד**.

אסביר את טענתי בשני מישורים:

המישור האחד הוא שלמרות כל המחלוקות הללו **האתגרים המשותפים שלנו והדרך הייחודית שלנו בחברה הישראלית מהותיים הרבה יותר מכל המחלוקות**.

לנוכח המציאות הישראלית, שרוב החברה היהודית היא חילונית או חרדית, **התפקיד הייחודי שלנו**, כפי שהסברתי לעיל, **הוא להעמיד דרך חיים המחברת את התורה עם המדינה**. זוהי שליחות, זהו תפקיד חשוב יותר מכל הנושאים המשניים שבהם אנו חלוקים.

איננו מסתפקים בכך שנוכל לשמור שבת בביתנו; יש לנו עניין **שהשבת תהיה משמעותית גם במרחב הציבורי של מדינתנו**. איננו מסתפקים בלימוד ש"ס ופוסקים בישיבות שלנו; אנו מעוניינים שתהיה רבנות ראשית ממלכתית וממנה תצא כל פסיקת ההלכה הממלכתית הציבורית במדינה. יש לנו אחריות לכל העם, לכל המדינה, ועל כן סוגיות כמו גיור, רישום נישואין וגירושין אינן בעינינו רק "אורח חיים דתי": **רצוננו להבטיח שגם בדורות הבאים יוכלו כולם להתחתן עם כולם**, ולא שחס ושלום ינותקו מאיתנו חלקים מהעם כמו שקרה לקראים. אנו רוצים שהמשפט העברי יהיה היסוד של מערכת המשפט במדינתנו, כי צדק ומשפט צדק הם הלב הפועם של עם ישראל, "ואלה המשפטים אשר

תשים לפניכם". כל הנושאים האלה ואחרים אין מי שידאג להם באמת אלא רק הציבור שמאמין שהתורה והמדינה הם דבר אחד. לכן גם אם יש בינינו מחלוקות בפרטים מסוימים, סוף-סוף עלינו להתלכד יחד במאבק על דמותה של מדינה ישראל מתוך תפיסת עולמנו כמבואר לעיל.

האתגר השני הוא לסלול את הדרך לכך שהשתלבותנו בכל מערכות הציבור במדינה לא תגרום לשיעור גבוה כל כך מבינינו ובנותינו לנטוש את דרך ד'. קיבלנו החלטה צודקת להשתלב ולתרום למדינת ישראל. איננו רוצים לחזור ולהסתגר, אך זה מחייב את כולנו לעסוק יחד באתגר העצום, לברר איך משתלבים בלי לאבד זהות, איך פועלים באחדות עם ציבור חילוני בלי שזה יפגע ביראת ד' שלנו, הקודמת לכל דבר! נושא זה משותף לכולנו, כולנו ממש, והוא קודם לכל הוויכוחים שאנו מנהלים בינינו על קוצו של יו"ד.

המישור הזה מחייב אותנו לשים את כל המחלוקות בפרופורציות הנכונות לעומת האידיאל המשותף של כולנו, שהוא משמעותי הרבה יותר, חשוב הרבה יותר ובסופו של דבר נוכח בחיי היום-יום שלנו הרבה יותר מפרטי המחלוקות.

במישור השני אני טוען שכאשר ניגש לבחון לעומק את המחלוקות בציונות הדתית נגלה שגם בנושאים אלו עצמם רב המאחד על המפריד, כלומר בהנחות היסוד שהן החשובות יותר יש בינינו תמימות דעים, וגם אם בפרטים, בטקטיקה ובהערכת המציאות יש בינינו מחלוקות, סוף-סוף ערכי היסוד המשותפים לנו בנושאים אלו עצמם, בהם יש בינינו הסכמה, והאחריות להובלת ערכים אלו במדינה היא מה שצריך לאחד אותנו.

אביא כאן כמה דוגמאות כדי לחזק את טענתי. כמובן, לא אוכל להתייחס לכל הנושאים וגם לא אוכל בכל נושא להיכנס לעומק, אין זה המקום, אבל מתוך

קיבלנו החלטה צודקת להשתלב ולתרום למדינת ישראל. איננו רוצים לחזור ולהסתגר, אך זה מחייב את כולנו לעסוק יחד באתגר העצום, לברר איך משתלבים בלי לאבד זהות, איך פועלים באחדות עם ציבור חילוני בלי שזה יפגע ביראת ד' שלנו, הקודמת לכל דבר!

**כולנו מסכימים
שהגדרת אופייה
של המדינה תעוצב
בשותפות עם
אוכלוסיות בעלות
השקפות שונות
משלנו.
כולנו מסכימים שאין
לנו שום כוונה ושום
רצון ליצור כפייה
דתית על הפרט**

מה שאכתוב תתברר טענתי.

א. אתחיל בדוגמה שמפלגת אותנו פוליטית:
האם אנחנו תומכים באמנת גביזון-מדן
או דורשים להיאבק דווקא על השארת
הסטטוס-קוו ההיסטורי שנוצר בעידן
מפא"י ובן-גוריון?

אם כן, בואו נבחן באילו נקודות אנו מסכימים
ובאילו חולקים:

כולנו מסכימים ששליחותנו היא לפעול למען
**אופייה היהודי - על פי התורה - של מדינת
ישראל.** ואוסיף הבהרה שתהיה תקפה גם
לכל ההמשך: כשאני כותב "על פי התורה"
אני מציין את **הסכמתנו שהאופי ה'יהודי'**

**נקבע דווקא על ידי התורה כפי שנמשכת מסיני ועד השולחן ערוך ופוסקי
זמננו.** ואני מדגיש זאת כי ודאי יש גם רפורמים וגם חילונים שרוצים שמדינת
ישראל תהיה בעלת אופי יהודי, הם עצמם ודאי יהודים, אחינו ובשרנו הם,
אבל תפיסתנו מהי יהדות שונה משלהם. החילוניות והרפורמה בעינינו אינן
עוד זרם ביהדות. זה בהחלט "זרם תרבותי של יהודים", אבל מה שמגדיר
את הציונות הדתית הוא ההבנה שיהדות מוגדרת דווקא על ידי התורה, כפי
שציינתי לעיל.

מנגד, **כולנו מסכימים שהגדרת אופייה של המדינה תעוצב בשותפות עם
אוכלוסיות בעלות השקפות שונות משלנו,** וכמדינה דמוקרטית אנו מבינים
שהשפעתנו מוגבלת וצריך כל הזמן לחשוב היטב על סדר העדיפויות ולהחליט
מהם התחומים שאליהם יופנה עיקר המאמץ שלנו, ומהם התחומים שאנו
רואים בהם כרגע שאיפה עתידית.

עוד ברור: **כולנו מסכימים שאין לנו שום כוונה ושום רצון ליצור כפייה
דתית על הפרט.** כלומר, כשאנו נאבקים למנוע תחבורה ציבורית בשבת ברור
לכול שגם מי שאינו נוסע באוטובוס בשבת יכול לנסוע במכונית הפרטית או
לשבת בחצר ביתו בשבת ולעשות מנגל. זאת אומרת, אנחנו לא כופים עליו
להיות דתי, אבל נכון שנגרמת לו אי-נוחות, כמו שכל חוק במדינת ישראל
גורם אי-נוחות למי שאינם מסכימים עימו. חוקי המיסוי הסוציאליסטיים

בתקופת מפא"י גרמו להרבה אנשים להרגיש שהמדינה נכנסת לכיס הפרטי שלהם ו'גונבת' מהם כסף. לעומת זאת כיום, שמדיניות הממשלה קפיטליסטית יותר מבעבר, יש הסבורים שהמדינה פוגעת באוכלוסיות חלשות.

המאבק על המרחב הציבורי ועל סדר העדיפויות הלאומי הוא מאבק לגיטימי בכל מדינה דמוקרטית.

בתפיסת עולמנו התורה והמרחב הציבורי שלנו כעם הם דבר אחד! אומנם נכון, שותפינו במדינה אינם חושבים כך, וזוהי זכותם, ולכן יש דמוקרטיה

כשגירשו שמונת אלפים איש מבתיהם בגוש קטיף, ובהם רבים שמסרו נפשם שלושים שנה על התיישבות, על חקלאות וייצוא חקלאי, בכינו, נשכנו שפתיים, אבל לא הפסקנו להתפלל לשלום מדינת ישראל וגם לא הפסקנו לשלם מיסים ולא קראנו למרי אזרחי. ידענו: זהו מחיר השותפות הדמוקרטית עם אחינו בני ישראל.

לכן זכותנו להיאבק בראש מורם שהשבת במדינת ישראל לא תיראה כמו שבת בפריז או בניו יורק.

שאלה: איך סבור שיש הבדל בין חוקים שנוגעים למיסוי, לביטחון וכיו"ב ובין חוקים שנוגעים לדת? האם לא ראוי שנעשה הפרדה בין הדת למדינה? והרי כך נהוג בכל המדינות המערביות הנאורות בעולם.

תשובה: אכן, כך ראוי באשר לכל הדתות בעולם, שהן נוגעות לאדם הפרטי. כלומר, הנצרות, האסלאם, הבודהיזם וכיו"ב, כל הדתות במהותן, נוגעות אך ורק לתיקון האדם הפרטי, ואין להן שום עניין לא בעם מסוים, לא במדינה מסוימת ולא באזור או בארץ מסוימת. ולכן צודק הדבר שתהיה הפרדה בין הדאגה לעם, למדינה, ובין הבחירה האישית של הפרט באשר לדתו, והעם או המדינה יכולים לכלול אזרחים בעלי דתות שונות.

אומנם עם ישראל שונה מכל העמים, ותורת ישראל שונה מכל הדתות, וכבר הבהרתי בחלק הראשון של החוברת שהתורה ניתנה לנו כעם. אברהם, יצחק ויעקב, יוסף והשבטים לא קיבלו תורה, רק כשיצאנו ממצרים ועמדנו תחת ההר מיליוני בני אדם, גברים, נשים, זקנים וטף, אז קיבלנו תורה ואז נעשינו עם! לכן בתפיסת עולמנו התורה והמרחב הציבורי שלנו כעם הם

דבר אחד! אומנם נכון, שותפינו במדינה אינם חושבים כך, וזוהי זכותם, ולכן יש דמוקרטיה, שבה כל קבוצה משפיעה על הצביון שלנו כעם לפי חלקה באוכלוסייה. אכן, למגינת ליבנו ברוב הפרמטרים מדינת ישראל היא חילונית לחלוטין, ומי ששומר תורה ומצוות אינו יכול להשתלב באירועים רבים (ספורט, תרבות וכיו"ב) הכרוכים בפגיעה בערכי אמונתנו, אך כך מתנהלת דמוקרטיה, וזכותנו להשפיע על המרחב הציבורי לפחות לפי כוחנו האלקטורלי.

נשאר **השאלה הפתוחה: איך מגיעים להסכמה עם אחינו החילונים ומהו סדר העדיפות שיקבע את אופי ההסכמה?** ובזה יש בינינו מחלוקות, אלא שעל פי זה מתברר שההחלטה אם לנסות ליישם את אמנת גביון-מדן או להיאבק על המשכת הסטטוס-קוו היא **מחלוקת טקטית בעיקרה**. בראשיתה היא בוודאי קשורה לשאלה אם הסכמה כזו צריכה להיערך ביוזמת גוף ציבורי מחוץ לכנסת (כמו אמנת כינרת ואמנת גביון-מדן) או שהיא צריכה להיקבע במשא ומתן קואליציוני. היתרון של גוף ציבורי הוא ברמה גבוהה של חופש, יצירתיות, פתיחות והבנה הדדית, אך בהיעדר יכולת לקבע אותו כחוק אין לו משמעות. במשא ומתן קואליציוני יש הרבה אילוצים והרבה כוחניות, אך דווקא בגללם התוצר מקבל תוקף חזק יותר של חקיקה. ואולי יש גם דרכי ביניים. השאלה השנייה היא על מה מתפשרים ועל מה לא. גם אם היא עצמה מובילה למחלוקות בינינו, הן לא רלוונטיות כל זמן שאנחנו מדברים רק עם עצמנו.

לבסוף, השאלה הקשה יותר, היא כמה זמן הסכמות אלו תהיינה תקפות, כי אם אפשר לשנות את הסטטוס-קוו, למה שלא ידרשו אחרי שנתיים-שלוש לשנות גם אמנה זו?

העולה מכל דבריי הוא שבסופו של עניין עיקר המחלוקות הן טקטיות. אבל **לפניהן יש הנחות חשובות שמוסכמות על כולנו**, והן חשובות יותר ובהן מונחת הייחודיות שלנו כציונות דתית ואחריותנו לפעול על פיהן גדולה. וממילא רב המאחד על המפריד. ואוסיף: אותן הנחות יסוד אינן פשוטות כלל וכלל, ולא רק שאוכלוסיות אחרות יחלקו עליהן אלא שגיליתי הרבה פעמים שגם חלק מהדור הצעיר שלנו אינו מבין כראוי הנחות יסוד אלו, על כן הוא מהסס ונבוך בגיבוש עמדתו - ובזה צריך להשקיע את מאמצינו - להעביר לדור הצעיר את המשך המאבק על אופייה היהודי על פי התורה של מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו.

ב. הנושא שעליו כמדומני נסבות רוב המחלוקות בתוכנו הוא מעמד האישה ביהדות. גם כאן לדעתי יש יצירה לא צודקת של גלים סוערים, כעס הדדי וכיו"ב, ובאמת רב המאחד על המפריד.

נתחיל בשאלת לימוד תורה לנשים. נכון, יש מחלוקת אם צריך ליצור פורום של פוסקות הלכה, אם נכון ללמד נשים גמרא ובעומק ראוי, אם בת מצווה יכולה לעלות לתורה, אם צריך להוציא ספר תורה לעזרת הנשים בשמחת תורה כדי שגם הן תרקודנה עם ספרי תורה ועוד כיוצא באלו. אני מודה, אלו מחלוקות קשות שיוצרות הרבה מתח ופילוג בתוכנו.

אבל בואו נשים את הכול בפרופורציות הנכונות: אין כיום מי שאינו מבין שנשים יכולות וחייבות ללמוד תורה. כיום, בדור דעה, אין שום אפשרות לחנך את בנותינו שתהיינה אוהבות ד' ויראות אלוקים אלא על ידי שנלמדן תורה, מוסר, הלכה ואמונה מגיל צעיר. אפילו בעולם החרדי, בבית יעקב, נשים לומדות תורה!

אפשר להתווכח על מינון, על סדר עדיפויות, על שיטות הוראה, אך עיקר העניין הוכרע והוא זמן רב מאחורינו. מאות האולפנות, המדרשות ושאר המסגרות של שעורי תורה לנשים מפוצצות בכל הארץ. וכולנו מבינים שזה נפלא וזה יוצר דור שלם תורני יותר, אוהב תורה יותר. ואולם איני סבור שיש אנשים רציניים החולקים על העובדה שישבה שמושיבה תלמידים ללימוד של שנים ארוכות, עשר ועשרים שנים, כדי להצמיח גדולי תורה, זה היה תמיד וכנראה יהיה תמיד עניינם של גברים. וגם הנשים מעוניינות ושמחות במה שיוצא משיבות אלו.

וגם כולם מבינים שדווקא אהבת התורה של הנשים תשפיע השפעה מהותית על אהבת התורה של הגברים, וממילא זה מה שיקבע בצורה ניכרת עד כמה הבעלים יוכלו וירצו לקבוע עיתים לתורה, עד כמה יהיה גיבוי למי שראוי לשקוד שנים רבות על עמל התורה כדי לגדל תלמידי

אין כיום מי שאינו מבין שנשים יכולות וחייבות ללמוד תורה. כיום, בדור דעה, אין שום אפשרות לחנך את בנותינו שתהיינה אוהבות ד' ויראות אלוקים אלא על ידי שנלמדן תורה, מוסר, הלכה ואמונה מגיל צעיר. אפילו בעולם החרדי, בבית יעקב, נשים לומדות תורה!

חכמים, ופשוט שכולם מבינים שזה מה שיקבע איך יתחנך הדור הבא. ולשון חז"ל היא רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו, ולא אשרי מולידו, כמו שכתב רש"י שם, שהיא גרמה לו שיהיה חכם וכו'. ייתכן שדווקא האב ילמד עם הבן גמרא בחברותא, אבל מי שירצה ללמוד גמרא עם האב כשיגדל הוא מי שינק משדי אימו את אהבתה לתורה ואת הערצתה ללומדי התורה, מי שפוגש את החיוך והשמחה של אימו בכל פעם שהוא הולך ללמוד תורה או מביא הביתה חידוש מהשיעור שלמד, וזה פשוט וידוע לכולם.

ניגע למשל בשאלה אם ראוי שאישה תצא לפעול במגזר הציבורי או תהיה מנכ"לית של חברת גדל"ן וכיו"ב. בעולם המודרני זה אחד הדגלים החשובים של המהפכה הפמיניסטית, ויש בציונות הדתית מחלוקות בשאלה איפה אישה יכולה או אף רצוי שתשתלב ואיפה לא.

גם בשאלות אלו, עם כל החריפות והסערות שהן גורמות, ברור שרוב המאחד על המפריד.

שהרי הכול מסכימים שגם בסדר העדיפות האישי - ובוודאי בסדר העדיפות הלאומי - תפקידה של האישה כאם מסורה וכרעייה נאמנה הוא במקום הראשון בחשיבותו. הכול מסכימים שגם אם הבעל יבשל, יחליף חיתולים, ייקח את הילדים בבוקר לגן וכיו"ב, אם הילד לא יחוש באופן בלתי אמצעי את האהבה, את החיבוק של האם, הדבר יפגע בגידולו. כולנו רוצים שבנותינו תהיינה אימהות מסורות, שתרצינה ללדת בשמחה את הדור הבא, להיניקו ולגדלו בשמחה ומתוך שלמות נפשית של אם בישראל. כולנו יודעים כי "חכמות נשים בנתה ביתה"¹⁹ ורצוננו שתזכינה להעמיד בית נאמן מלא אהבה, נאמנות ומסירות הדדית, ואנו גם מבינים שזה תלוי במידה רבה בפניות הנפשית שתאפשר להן להעמיד למען הבית את הכישורים הנשיים המיוחדים להן, ובינה יתרה ניתנה באישה! וכולנו חפצים לחנך את בנותינו ולפתח בקרבן כישורים נפלאים אלו.

ואולם אין בתוכנו כיום כמעט מי שחושב שצריך למנוע מאישה לצאת מהבית למשימות נוספות אפילו כאשר זה נעשה מסיבות 'פעוטות' אבל לגיטימיות בהחלט, כגון פרנסה, ובוודאי כשזה נעשה לשם מצווה, כגון מחנכות, אחיות, רופאות, עובדות סוציאליות וכיו"ב, משימות שאי אפשר לנו להתקיים בכלל

בלי התרומה של הנשים בתחומים אלו. אבל אפילו כאשר אישה מרגישה צורך לממש את עצמה, לתת ביטוי לכישרונות שלה בתחומים שאינם 'נשיים' במובהק, אינני סבור שיש בתוכנו מי שלא יסכים שצריך לעודד נשים כאלו לתת ביטוי לכוחותיהן ולהרגיש שמחה וסיפוק בחייהן, כמו שאיני מכיר מי שלא יסכים שצריך גם להדריך אותן שאפילו במובן הפשוט ביותר - למען אושרן האישי - הן צריכות לכלכל את מעשיהן באופן שלא יפגעו בתפקידן הראשון במעלה כאם וכרעה בישראל.

אם כן, על מה המחלוקת? על יציאת האישה לפוליטיקה, על המשקלים המדויקים שבין הבית והחוץ, ואולי אני מפספס עוד משהו, אבל רבותיי, כל מי שקורא את השורות שכתובות למעלה מבין שגם בתחום זה רב המאחד - והוא העיקר - ולא המפריד!

ואוסיף: מי לא יסכים שאחד הנושאים החשובים ביותר שבו מתבטאים תפקידנו ושליחותנו כחברה במדינת ישראל הוא שמירה

וטיפוח של שלמות המשפחה. המשפחה היא אבן היסוד של העם, הקדושה, הטהרה, הנאמנות, האחריות ההדדית, שמחת החיים, המבט האופטימי על העולם והחיים, האהבה והנכונות לתת בלי חשבון ומתוך כך הרצון להביא נשמות חדשות לעולם - כל אלו ויותר הם הפרי של משפחה בריאה ושלמה גם ביחסים שבין הבעל והאישה וגם ביחסים בין ההורים לילדים ובין האחים והאחיות. כמו כן האיזונים הנכונים בין תפקידיה של האישה בתוך הבית ובין פעילותה מחוץ לבית הם אחד היסודות החשובים ביותר שבכוחנו להנחילם לחברה הישראלית, כמובן, למי שירצה ללמוד מאיתנו. ורבים הרוצים.

מי אינו יודע שאחת הבעיות הכאובות ביותר בחברה בישראל היא שיעור הגירושין, שהולך ונוסק למעלה, ויש עוד תופעות קשות שהשתיקה יפה להן, אך הן כולן פרי התפוררות התא המשפחתי או הן שגורמות את התפוררות התא המשפחתי. אני רגיל לומר שזוהי בעיה קיומית מסוכנת יותר מחמאס

האיזונים הנכונים בין תפקידיה של האישה בתוך הבית ובין פעילותה מחוץ לבית הם אחד היסודות החשובים ביותר שבכוחנו להנחילם לחברה הישראלית, כמובן, למי שירצה ללמוד מאיתנו. ורבים הרוצים

או מאיראן. האין זו משימה לאומית ממדרגה ראשונה שמאחדת את כולנו? כי דווקא המשפחות שלנו, שמעורבות בחיים הכלליים במדינה, הן שיכולות וצריכות להציג דוגמה למופת של חיי משפחה אידיאליים. וכל המחלוקות שיש בינינו בנושאים שהזכרתי לעיל מתגמדות לנוכח משימה משותפת זו. ואוסיף עוד הערה: מרגלא בפומי לומר שמה שראה בלעם שאין פתחים מכוונים זה מול זה כי אין אדם 'מציץ' לתוך בית חברו, אין זה רק מצד הלכות צניעות כי אם מצד ההבנה שכל משפחה היא עולם אחר, בני האדם שונים זה מזה, ופשוט שגם באיזונים בין תפקידי הבעל לתפקידי האישה וגם באיזונים בין החוץ והפנים, בכל אלו כל משפחה מכריעה לפי אופייה הייחודי.

הבה נתבונן גם בשאלת גיוס הבנות לצבא, שאלה שאכן מעוררת אמוציות גדולות מסיבות מובנות. אבל גם בנושא זה בואו נבחן היכן נמצאת נקודת המחלוקת ובמה כולם מסכימים זה עם זה.

ובכן, הכול יסכימו שהטהרה, הצניעות והעדינות של בת ישראל הן ערך גבוה מאוד מאוד בסולם הערכים שלנו ושחובתנו לעשות כל שביכולתנו לטפח ולחזק ערך זה, וכי בדור שלנו צריכים חיזוק גדול בתחום זה. איני מכיר אדם רציני בציונות הדתית שחולק על זה. מנגד, כולם יסכימו שהשירות בצה"ל הוא אחת המצוות הגדולות של דורנו. כל קיומה של המדינה תלוי בצה"ל, זוהי המצווה היחידה כיום שמתוקף חיובה דוחה אפילו פיקוח נפש של היחיד (בניגוד לכל המצוות כולן שנדחות מפני פיקוח נפש), כמבואר במנחת חינוך.²⁰

כולנו כולנו רוצים לחזק את צה"ל ולאפשר לו למלא את תפקידו כראוי.

אלא מה, יש כאן התנגשות בין שני ערכים חשובים שכולנו מסכימים בנוגע אליהם. יש הסוברים שהערך הראשון מחייב אותנו לעודד את הבנות שתלכנה לשירות לאומי ולא לצבא, ויש הסוברים שאפשר לחזק את הבנות שיתגייסו לצה"ל, ועם כל הקושי הן יוכלו לשמור על עולמן הפנימי ועל צניעותן. אינני מזלזל במחלוקת זו, יש לה השלכות מעשיות מאוד, ומכמה סיבות קשה באמת להוכיח מי צודק יותר במבחן התוצאה, אבל בואו ננהל ויכוח זה בפרופורציות הנכונות. בואו נפעל יחד לחזק את הבנות שמתגייסות, ובואו נשקיע יותר בלימוד ערכי הטהרה, הצניעות וקדושת חיי המשפחה

20. מנחת חינוך תכה. והסכימו עימו כל הפוסקים.

בשלב מוקדם יותר, שהרי בנושאים אלו אין בינינו מחלוקת.

תרשו לי כאן להוסיף **מחאה**: לנסות להדביק למתגייסות ולמעודדים אותם תוויות שהם לייטים ושהם פועלים נגד התורה ואין להם לא יראת שמיים ולא הקשבה לקול הרבנים, **נראה לי שזו הוצאת שם רע מכוערת ומנוגדת לדיני תורת ישראל!** אפשר לטעון שהם טועים, אפשר לטעון שבמבחן התוצאה מהלך זה מחליש את החוסן של חיי המשפחה בישראל, אפשר גם לטעון שמהלך זה מנוגד לפסק של הרבנות הראשית לישראל ועל כן אינו לגיטימי, ואיני רוצה במסגרת זו להביע דעתי האישית על טענות אלו, אך הן **טענות לגיטימיות!** בשום אופן אין להסכים להוצאת שם רע שחלק מהמתנגדים מרשים לעצמם להשתמש בה בבחינת המטרה מקדשת את האמצעים. **וגם לאידך גיסא**, לטעון שהמתנגדים לגיוס בנות לצה"ל הם חרד"לים (איני מבין בדיוק את פירוש המילה, אך בלקסיקון של הציונות הדתית היה מי שטרח להפוך מילה זו למילת גנאי), לטעון שכבר אינם ציונים וכי הם רוצים להדיר נשים, לכלוא אותן בבית **ועוד ועוד ביטויים מעליבים** שלצערי מופיעים בתקשורת המגזרית, **זוהי שערורייה**.

יש כאן מחלוקת לשם שמיים בין שני צדדים, ואלו ואלו רוצים את אותם ערכים, רק המציאות המורכבת של דורנו גורמת להם להעריך את המציאות ואת ההנהגה הראויה בה הערכה שונה זה מזה.

אוסף בשולי הנושא כי לפני יותר מחמישים שנה, בהיותי קומונר בסניף תל אביב צפון, הלכתי **להתייעץ עם הרב הראשי של תל אביב הרב אונטרמן ז"ל**, שהתמנה לימים לרב הראשי לישראל, והוא אמר לי במפורש בהאי לישנא: **אין שום איסור לבת להחזיק נשק** (אלא אם כן היא עושה זאת לצורך 'פזזה', כדי להצטלם, ואז זה כלי גבר על אישה) **כל זמן שהיא מחזיקה בו לצורך הגנה, לצורך מבצעי. אין שום איסור לאישה לשהות במסגרת צבאית למרות**

לנסות להדביק למתגייסות ולמעודדים אותם תוויות שהם לייטים ושהם פועלים נגד התורה ואין להם לא יראת שמיים ולא הקשבה לקול הרבנים, נראה לי שזו הוצאת שם רע מכוערת ומנוגדת לדיני תורת ישראל!

**בכל השיחות
שניהלתי אמרו לי
כולם, כולם ממש,
שהם רואים חשיבות
גדולה בכך שהרבנות
הראשית תהיה
הגוף הממלכתי
שאחראי לענייני
התורה במרחב החיים
הציבוריים במדינת
ישראל**

היררכיות הפיקוד שיש בה, כי ההיררכיה הזאת תקפה רק לתחום המקצועי-צבאי, ואין לה שום סמכות מעבר לכך. הבעיה היחידה - שהיא בעיה גדולה - היא שאלת הצניעות. על צניעות בנות ישראל מסרו נפשם עם ישראל ובנותיו דורות רבים, וחלילה לנו לפגוע בצניעות זו! אומנם, הוסיף, אם בגרעין הנח"ל (שזו הייתה שאלתי אליו) הגרעין דתי ושומרים שם על צניעות, אין שום איסור בדבר! ברור לי שכיום, אחרי חמישים שנה, מצב הצניעות בצה"ל בכלל שונה לגמרי ממצב הצניעות שהיה בגרעיני בני עקיבא לפני חמישים שנה. אבל העיקרון שלמדתי מדבריו חשוב מאוד.

ג. לבסוף אידרש למעמד הרבנות הראשית לישראל.

בכל השיחות שניהלתי אמרו לי כולם, כולם ממש, שהם רואים חשיבות גדולה בכך שהרבנות הראשית תהיה הגוף הממלכתי שאחראי לענייני התורה במרחב החיים הציבוריים במדינת ישראל.

אלא מאי, יש הטוענים שהרבנות הראשית אינה ממלאת את תפקידיה כראוי, בין שמסיבות טכניות מקומיות ובין שמאחר שיש שם שליטה חזקה של חרדים, שיש להם אג'נדה אחרת בדבר תפקיד הרבנות הראשית, ולכן הם רואים צורך להשלים את החסר על ידי עמותות ציבוריות מחוץ לרבנות בעיקר מתוך תחושה שהתפקוד הלקוי גורם חילול השם והתרחקות של ציבור חילוני.

טענה זו נשמעת גם באשר למיזם הנישואים ולמיזם הכשרות של צוהר וגם באשר לסוגיות הקשורות בגיור, ומן הסתם בסוגיות נוספות.

ושוב אנחנו, הציונות הדתית, הגורם היחיד המבין שהרבנות הראשית היא הדבר הראוי ביותר להנהגת התורה במדינת ישראל, אף אחד מאיתנו לא רוצה להפריד את הדת מהמדינה ואינו מעוניין בהפרטת כל תחומי הדת לעמותות פרטיות.

ולמרות הסכמה גורפת זו, כשהדברים מגיעים למציאות הקשה של מדינה ששולטים בה חילונים וחרדים והרבה פעמים יש ביניהם שיתוף פעולה לא רע, אנחנו מוצאים עצמנו במחלוקות סוערות איך לנווט את הספינה במצב דינמי כזה. אז אל נא נאבד את ההבחנה בין עיקר לטפל; העיקר הוא הצורך לחזק את מעמדה של הרבנות הראשית, והמחלוקת היא בשאלות המעשיות, איך מנהלים את חיינו, כי המצב עדיין לא אידיאלי.

אלו מחלוקות בתוך המשפחה, משפחה קטנה אך חשובה, משפחת הציונות הדתית, שהיא ורק היא נושאת דגל אחדות התורה והמדינה

ועדיין יש לזכור: אלו מחלוקות בתוך המשפחה, משפחה קטנה אך חשובה, משפחת הציונות הדתית, שהיא ורק היא נושאת דגל אחדות התורה והמדינה.

שאלה: גם אם אתה צודק שבאופן עקרוני המשותף חשוב יותר מן המפריד, סוף-סוף כיוון שבנושאים אקטואליים יש מחלוקות בפרטים, אין דבר טבעי יותר מכך שהציבור יתפצל למפלגות שונות, כיוון שכל אחד מחפש מפלגה שתקדם את הכיוון שהוא מאמין בו!

תשובה: הטענה הייתה נכונה אילו היה מדובר במפלגות שונות שמאמינות שהתורה והמדינה חד הן, אלא שזו בוחרת דרך מעשית אחת ורעותה דרך אחרת. וגם אז אפשר לשאול אם חכם לפצל כוח ציבורי קטן ביסודו לגרמים קטנים עוד יותר ובכך לגרום נזק למגמה הכללית. אבל אינני מבין איך אפשר להצטרף למפלגה חילונית או חרדית מתוך מחשבה שהן תדאגנה טוב יותר לחיבור התורה והמדינה... אתמה!?

אומנם אני מסכים שראוי למצוא דרך שתאפשר לכל גוֹני הציונות הדתית למצוא עצמם תחת קורת גג פוליטית אחת.

זה המקום לספר כי לפני שנים מספר הצעתי לנבחרי הבית היהודי להקים גוף רבני שיהיה מורכב מכל גוני הציונות הדתית, והוא יעשה מאמץ לשבת וללבן יחד סוגיות אלו ולנסות להגיע להבנה משותפת בשאלות של תורה ומדינה. אני משוכנע שבחלק מהסוגיות אפשר להגיע להסכמות, וגם אם חלקן יישארו פתוחות ללא הסכמה, הציבור עדיין ידע שאנחנו כולנו יחד. אף שבעבר לא התקבלה

הצעתי מכל מיני סיבות, עדיין אפשר לעשות זאת, ואולי להרחיב קצת לפורום שישתתפו בו גם אישי ציבור כדי להביא לידי ביטוי מרבי גוונים שונים בציבור. גם אם אין לפורום כזה שום מעמד חוקתי, הוא יכול לקדם הבנה ושותפות בתוך הציונות הדתית.

ומכל מקום עיקר כוונתי בחוברת זו אינה פוליטית כי אם רוחנית-חברתית. אני סבור שהגיע הזמן שנפסיק לעסוק במה שמפריד בינינו ונתחיל לצאת יחד לדרך שמאחדת אותנו!

ה ס כ מ ו ת

הרב חיים דרוקמן

ראש ישיבת אור עציון ויושב ראש מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא

הרב זלמן ברוך מלמד

ראש ישיבת בית אל ורב היישוב בית אל

הרב שלמה אבינר

ראש ישיבת עטרת ירושלים ורב היישוב בית אל

הרב יצחק בן שחר

ראש ישיבת קדומים

הרב שמואל אליהו

רב העיר צפת

הרב אליהו בלומנצוויג

ראש ישיבת ההסדר ירוחם

הרב חננאל אתרוג

ראש ישיבת שבי חברון

הרב יוסף צבי רימון

ראש בתי המדרש במרכז האקדמי לב ורבה של אלון שבות דרום

הרב יעקב פייגנבוים

רב המכינה הקדם-צבאית קשת יהודה

הרב עמיחי גורדין

ר"מ בישיבת הר עציון

הרב יהושע ויצמן

ראש ישיבת ההסדר מעלות

הרב יעקב מדן

ראש ישיבת ההסדר הר עציון

הרב חיים דרוקמן
ראש ישיבת אור עציון
ויושב ראש מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא

לכבוד הרב אלי סדן הרבה שלום וברכת '!

קראתי את החוברת שלך הציונות הדתית – תעודת זהות: רב המאחד על המפריד, ואני מזדהה עם כל מה שכתבת. אתה צודק לחלוטין – רב המאחד על המפריד. חשוב ביותר שהציבור שלנו יכיר בכך, ומתוך כך יוכל למלא את ייעודו הגדול ונמיוחד שהוא כל כך חיוני למדינת ישראל כולה.

בברכת התורה והארץ ובידידות,

חיים דרוקמן

הרב זלמן ברוך מלמד
ראש ישיבת בית אל ורב היישוב בית אל

אני מסכים לרוח הדברים וכידוע אף אני שואף שנים רבות לאחדות הציונות הדתית, ובראש וראשונה לאחדות רבני הציונות הדתית. מתוך הכרה שהיסודות האמוניים הגדולים מוסכמים על כולם ורק ביחד נוכל לרומם את מדינת ישראל ליעודה האלוקי. ישר כח על החוברת. קריינא דאיגרתא איהו להוי פרונקא.

חזק ואמץ

זלמן ברוך מלמד

הרב שלמה אבינר ראש ישיבת עטרת ירושלים ורב היישוב בית אל

מכתב ברכה

יישר כחו של הרב אלי סדן שליט"א על ספרו בדבר הציונות הדתית.
חשוב מאד לאחד כל אלו שמאמינים באידיאל שלנו
תחיית האומה בארצה על פי תורתה

בברכה

שלמה אבינר

הרב יצחק בן שחר ראש ישיבת קדומים

ב"ה ה' בניסן תש"ף

מכתב ברכה

לידידי היקר והחשוב הרב אלי שליט"א,
שלום וברכה,
דבריק חשובים ויש בהם כדי לתרום תרומה חשובה לציונות הדתית, על בוגריה
וצעיריה, להכיר את מעמדה ותעודתה, ומה גם לעת כזו.
ערך הדברים הולם את מפעליך המבורכים אשר עד כה, לזיכוי ישראל.
אינני רב אשר ראוי לתת הסכמות, בכל זאת הנני מצרף ברכה לידידי יקר מבית
מדרש רבותינו.
חזק ואמץ. ברכת ה' עליך ועל משפחתך להמשך פעליכם החשובים.

בהוקרה ובידידות,

יצחק בן שחר

הרב שמואל אליהו

רב העיר צפת

לרב אלי, שלום.

קראתי את החוברת על תפקיד הציונות הדתית בתקופה הזו בחיי עם ישראל, ואני מסכים כמעט עם כל מילה שכתובה בה. ראיתי להשלים איזה ענין חשוב על החוצפה של עקבתא דמשיחא מנין היא באה. חכמינו אמרו כי כך היה גם ביציאת מצרים. כך אנחנו מזכירים לעצמינו בכל ליל סדר בהודעה שסדר הצמיחה של עם ישראל הגשמי הוא "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". בתחילה "עבדים היינו לפרעה במצרים" ואחר כך "הוציאנו ה' אלוקינו משם". הצד של הגנות הוא לא תקלה, אלא חלק מהתוכנית. בלעדיה לא היינו יכולים להתקדם. כך אומר ה' לאברהם בברית בן הבתרים "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". זאת לא הייתה תקלה, זו הייתה התוכנית.

כן גם בתחום הרוחני "בתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו תרח אבי אברהם ואבי נחור". אחר כך "קרבנו המקום לעבודתו". כך מספרת הגמרא על התהליך של הקלקול הרוחני שאינו תקלה אלא חלק מהתוכנית: "כִּי אָמַר מֹשֶׁה לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, בְּשִׁבְלֵי כֶסֶף וְזָהָב שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁאָמְרוּ דִי, הוּא גָרַם שֶׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל. אָמְרֵי דְבֵי רַבִּי יִנְאִי, אִין אַרִי נוֹהֵם מִתּוֹךְ קָפָה שֶׁל תְּבִן, אֵלָא מִתּוֹךְ קָפָה שֶׁל בְּשׂוֹר. אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָא, מְשַׁל לְאָדָם שֶׁהִיטָה לוֹ פְּרָה כְחוֹשֶׁה וּבַעֲלַת אֵיבָרִים, הָאֵכִילָה כְּרִשִׁינִין וְהִיטָה מְבַעֲטָת בּוֹ, וְאָמַר לָהּ, מִי גָרַם לִיךְ שֶׁתְּהֵא מְבַעֲטָת בִּי? אֵלָא כְּרִשִׁינִין שֶׁהֶאֱכַלְתִּיךְ! אָמַר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשַׁל לְאָדָם אֶחָד, שֶׁהִיטָה לוֹ בּוֹ, הִרְחִיצוּ וְסָכוּ, וְהֶאֱכִילוּ וְהִשְׁקָהוּ, וְתָלָה לוֹ כִּיס עַל צְנָאוֹ, וְהוֹשִׁיבוֹ עַל פֶּתַח שֶׁל זִנּוּת, מַה יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַבֵּן שְׁלֵא יִחְטָא?".

ממשיכה הגמרא ואומרת שה' הודה למשה "אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנֵּין שִׁחְזַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהוֹדָה לוֹ לְמֹשֶׁה? שְׁנֵאָמַר, (הוֹשַׁע ב) "וְכִסְפֵּי הַרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לְבַעַל". (ברכות לב.). ולמה האב מרחיץ את הבן וסכו ונותן לו כסף וזהב? הרי הוא יודע שזה יביא אותו לחטא? התשובה היא שבלעדי הבריאות והחוסן והעושר לא יכולה לשרות על עם ישראל שכינה. בלעדי הגבורה והאומץ הם לא יכולים להגיע לארץ ישראל ולכבוש את הענקים שבה. בלעדיו נשאר עם נפש שפלה שאיתה יצאנו ממצרים. צריך לתת להם נפש גבוהה. אחרת הם יפחדו להלחם כמו שפחדו להלחם עם המצרים. (אבן עזרא שם). חייבים לתת להם עושר, בגדי מצרים. כבוד. חכמה, גבורה.

אי אפשר בלי הבריאות והעושר והחכמה, אבל יש להם מחיר יקר. העושר יגרום לחטא "וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשַׁן וּפְנָה". "וַיִּשְׁמַן וַיִּשְׂרוּן וַיִּבְעֹט". אעפ"כ ה' נותן להם אותו כי הוא יושע שסוף הם יחזרו למוטב. זה התהליך שעברנו בדורות האחרונים, יצאנו מהגטאות, התחזקנו, החכמנו, תפשנו את מקומנו בקתדראות, בבנקאות העולמית, ביצירה ובמדע, זקפנו את ראשנו ומתוך כך ידענו לבא בעוז ולכבוש את ארץ ישראל, לישוב אותה מתוך גובה נכון ולא מתוך נפש שפלה של עבדים.

לכל זה היה מחיר יקר בהתבוללות, בשכחת ה'. בשכחת התורה, "וְרַם לְבַבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". עכשיו צריך לחזור לאיזון הנכון שבין עוצמה התורה לעוצמת המעשה כמו שהיה לדוד המלך. כמו שהייתה למלכות בית דוד שידעה לאזן ולהעצים את שתי הכוחות גם יחד. זה תפקידה של הציונות הדתית זה תפקידה של כל המדינה.

תבורך מפי עליון על הדברים הנכוחים שכתבת בחוברת, מסכים עם הפרטים ומסכים עם הכלל. שתזכה להביא הרבה ברכה והצלחה לעם ישראל בדרכך. לך בדרכך זו והושעת את ישראל.

שמואל אליהו

הרב אליהו בלומנצוויג

ראש ישיבת ההסדר ירוחם

שלום רב,

אני מצרף בשמחה את הסכמתי, (בנוסח השני שהצעת לי בזמנו):
 "קראתי, וגם אם יש פרטים שעדיין ראוי לדון עליהם, אני מזדהה מאוד עם הרוח הכללית והעקרונית שלה".

אליהו בלומנצוויג

הרב חננאל אתרוג ראש ישיבת שבי חברון

מצטרף ומסכים לדברים החשובים שבחוברת

חננאל אתרוג

הרב יוסף צבי רימון ראש בתי המדרש במרכז האקדמי לב ורבה של אלון שבות דרום

"קראתי, וגם אם יש פרטים שעדיין יש לדון עליהם – אני מסכים עם הרוח הכללית והמסקנה של החוברת".
ישר כוח על חיזוק האחדות בעם ישראל,

יוסף צבי רימון

הרב יעקב פייגנבוים רב המכינה הקדם-צבאית קשת יהודה

על כל דברי האגרת הזו:
דברים נפלאים והכרחיים. מסכים בכל לבי.

יעקב פייגנבוים

הרב עמיחי גורדין ר"מ בישיבת הר עציון

קראתי את החוברת המרתקת. החכמתי ולמדתי רבות. עם דברים רבים בחוברת אני מסכים, על דברים אחרים אני חולק. אם תרצה לפרסם את הדברים הבאים אתה מוזמן, **ובתנאי שיודפסו במלואם ולא רק חלק מהם:**

"מעטות הדמויות שהשפיעו השפעה מכרעת וניכרת על חלקים רחבים בתוך הציונות הדתית, כפי שהשפיע הרב אלי סדן. העובדה שהרב סדן ראה לנכון לשלוח אלי את החוברת הנ"ל בטרם פירסומה היא זכות גדולה עבורי, צעיר הצאן, וכלל אינה מובנת מאליה. מתוך רצונו העמוק של הרב סדן לייצר חזית רחבה בתוך הציונות הדתית, ביקש ממני שאשקף את זוות הראיה הנקודתית שלי על רוח החוברת והמסקנה שלה.

רב המשותף על המפריד, קובע וחוזר וקובע הרב סדן, ובצדק גמור. הפערים וההבדלים שבין בתי המדרש השונים בציונות הדתית חשובים מאוד, אך זניחים ביחס לשאלות הגדולות העומדות על סדר יומה של החברה הישראלית. זמן רב מדי עסקנו בפערים בינינו ולא שתנו לבנו למכנה המשותף הרחב שלנו. בחוברת המצורפת מפנה סוף סוף הרב אלי את הזרקור אל המכנה המשותף הרחב של כולנו.

עם חלקים רבים בחוברת אני מסכים, על חלקים אחרים בחוברת איני יכול לחתום. אולם מחלוקת זאת זניחה ביחס למגמה החשובה של החוברת - לייצר תשתית לחיבורים אמיתיים בין בתי המדרש השונים והמגוונים של הציונות הדתית.

בהערכה גדולה

עמיחי גורדין

ישיבת "הר-עציון"

הרב יהושע ויצמן ראש ישיבת ההסדר מעלות

לכבוד הרב אלי סדן
אני מסכים לרוח הדברים ומאחל לך להמשיך ולפעול את מעשיך החשובים
והטובים לטובת עם ישראל.

יהושע ויצמן

הרב יעקב מדין ראש ישיבת ההסדר הר עציזון

בס"ד, 22.12.332

למו"ר הרב אלי סדן, ה' עמך וברכתו מציון.

תודה על מכתבך, האיגרת ששלחת על הציונות הדתית לאומית, ואני מעריך
עד אין קץ את מסירותך הגדולה לשמר הגדרה נכונה ומשותפת לציונות הדתית
לאומית ולא לתת לה להישחק תחת גלגלי הפוליטיקה הנוכחית. דבריך טובים
ונכוחים וחשובים מאוד לקירוב ההגדרה הנכונה לתודעתנו.
עוד אוסיף, אני מסכים ומזדהה עם רבים ומדברייך, ואי אפשר למנותם פה כי
רבים הם. אך יש לי גם מספר השגות, ואחת מהן עקרונית. אבהיר את דבריי:

אני מסכים לכל דבריך בפרק א'. פרק ב' הוא הבעייתי מבחינתי. כוונתי בעיקר
לדבריך בעמ' 9-10.

אפתח בנקודה בלתי חשובה, אך מייצגת: אתה מנתח את דבריך בשיר 'פה
בארץ חמדת אבות' של ישראל דושמן, ויוצא נגד השורה 'פה נחיה ופה ניצור חיי
חופש חיי דרור'. אתה כותב:

"התקוות הן לחיי חופש, חיי דרור נקודה! עד כאן!". אך במקור היה כתוב
בשיר 'חיי תורה חיי דרור'. הפיכת 'חיי תורה' שכתב דושמן ל'חיי חופש' היא עיבוד

מאוחר ועלינו להשיב לשיר את כבודו הראשון. בשיר גם כתוב 'פה תהא השכינה שורה'. היש צורך לפסול את השיר?

הדיון אינו על השיר אלא על הציונות של הרצל וחבריו. אתה מגדיר בעמודים הנ"ל את מקורותיה כחילוניים ואת הערכתנו לנושאים כאל דברים שהם בבחינת דרך ארץ שקדמה לתורה. אינני בטוח בצדקת דבריך בכך, ואני שואל: אנשים המאמינים בנצח ישראל (ואין כוונתי כרגע למקור הביטוי בשמו"א ט"ו, ששם הוא הקב"ה) ובצורך לשמר אותו ולשמור עליו, אנשים המזדהים עם עצם קיומו של העם היהודי כעם, כבניהם של אברהם, יצחק ויעקב, שרה, רבקה, רחל ולאה ורואים עצמם אחראים לקיומו, ומכוח אחריות זו מנסים למנוע התבוללות ונישואי תערובת בעם ישראל, מהנחה שאינם מאמינים בתורה מן השמים, האם אמונתם ומפעלם הם ממקור החול ולא ממקור הקודש? האם הקשר שלהם אל הקודש הוא רק דרך ההשגחה הא-לוהית שזימנה בידם את המעשה הנכון בלא שהתכוונו לו? לולא דבריך אני נוטה להבין, שכשם שהקודש מתפשט מן הקב"ה דרך התורה שנתן לנו, כך הוא מתפשט גם דרך כנסת ישראל, יסודו של עם ישראל. הדביקות בעם ישראל, גם בלא להשתמש בביטוי 'קודשא בריך הוא אורייתא וישראל חד הוא', נראית לי כדביקות ממקור הקודש, גם אם אדם אינו מאמין בתורה מן השמים. חיבורו אל תורה כזאת הוא חיבור של חול. אך יסוד דבקותו בעם ישראל היא קדושה מפעמת. רבי חייא בר אבא (ירושלמי חגיגה ופתיחתא דאיכה) אומר, 'הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו'. לכאורה ניתן לומר דבר דומה: '... אותי עזבו ואת עמי שמרו'. והרי כתב הראי"ה (ערפלי טוהר, דומני עמ' כ"ב) שמי שמדבק את עצמו בישועת ישראל הריהו במדרגת צדיק גמור ואי אפשר למודדו בשום פנים במידה בינונית.

ברור לגמרי שאי אמונה בתורה מן השמים היא דבר נורא שאין להשלים עמו לעולם. התורה ניתנה לנו מאת ה', ודבר זה הוא אבן יסוד לכל אדם מאמין בפרט ולציונות הדתית בכלל. אבל החיתוך החד שעשית בעמודים הנ"ל, שמבחינתי הבדיל הבדלה חריפה מדי ובנה קיר גבוה מדי בינינו לבין העוסקים בטובתו ובשימור נצחיותו של עם ה', גם אם אינם יודעים שהוא עם ה', הם באים לעניות הבנתי ממקור הקודש. את כל זה למדתי אני מבית מדרשו של הראי"ה קוק רבנו. מדבריי עולה דבר נורא, שגם מי שמאמין שמדינת ישראל נועדה רק לקיים את המשך עמידתו של העם היהודי, עמידתו מול אויביו ועמידתו מול התבוללות בעמים, עדיין מאמין שהיא שואבת את כוחה ממקור הקודש. אני ודאי וודאי מאמין באמונה שלמה לחלוטין בכל מה שכתבת, שייעודה של מדינת ישראל הוא להציב את עם ה' כמקים את מלכות ה' וכשומר התורה במרכז ההווה העולמית, וכך יתגלה שם ה' בעולם. אך לפי דבריך כל אלו שמאמינים במשפט הראשון

שכתבתי בפסקה זו אינם חלק מן הציונות הדתית. אינני מסכים אתם, אך אינני חושב שהם אינם חלק מן הציונות הדתית. לדעתי אם אתה מתעקש על ההגדרה היפה שנתת, אתה מפסיד חלק חשוב ונכבד ממה שנקרא היום הציונות הדתית. אך לא הצד הטקטי מעניין אותי, אלא המהות והתוכן, והסברתי בהם מדוע אינני מסכים עמך בהגדרת 'מה לא'. יחד עם זאת אני אישית מזדהה עמך בהגדרת 'מה כן', ובאמונתך בתכלית הציונות הדתית. אינני סבור שיש לדחות אנשים אלו, ורבים הם.

דברך בעמוד 16 כבר קרובים לכך. אך עדיין אתה קורא לזה מלבוש חילוני, ולכך אני מתקשה להסכים. דבריו של הראי"ה שם על הלבושים הצואים מתייחסים לשאיפות הרבה יותר נמוכות של בני העלייה השנייה (גאולת הסוציאליזם, קיום פיזי של היהודים ולא דווקא מצד נצח ישראל ועוד) ולא לשאיפת נצח ישראל, שלהבנתי היא ממקור הקודש.

הפסקה משמונה קבצים שהבאת בראש עמוד 17 תואמת לגמרי את השקפתי, אך לא את דבריך הראשונים.

אני מסכם את דבריי לפרק ב' של דברך. אני מזדהה עם העמוד האחרון בפרק, אך אינני מסכים לדברך הראשונים בו בעמ' 9 - 10 וגם מה שבעקבותיהם. אני מתקשה ליישב את הסתירה בדברך בין עמודים אלו לדברך המוסכמים עלי בתחילת עמ' 17.

נקודה נוספת שאינה כה עקרונית, וגם עליה יש לי השגה כלשהי. בעמ' 16 נשמע, שאתה מתנה את יחסנו למדינה בביטחון שיש לנו שבסופו של התהליך נצליח בהשתדלותנו לעצב את המדינה כמקרינה את שם ה' בעולם. מדוע יש צורך בביטחון זה? גם אם חלילה לא נצליח בכך, ואני מאמין לך שאכן נצליח, הקב"ה העניק לנו בטובו מדינה **והזדמנות** התלויה בנו לעצב בה את המלכות ה'. על כך עלינו לשבחו עד אין קץ, ואסור לנו להתיימשך מן האפשרות שנצליח לעצב אותה כאמונתנו. מוטל עלינו לנסות עוד ועוד. ממילא ודאי שלעולם לא נמאס במדינה, לא ניתן לה ציון גרוע ולא נפקירנה לאחרים.

לדברך בעמוד 19: כאן נקודה הראית לי חשובה. אתה מציב את הבעיה של הדור החדש שלנו בכך שהוא משתלב עם הציבור החילוני באחריות על המדינה, צבאה וכלכלתה. הכול נובע מנטילת אחריות לכל התחומים. דברך מלאים אידיאלים. לדעתי אינך נותן משקל גדול דיו לשילוב של צעירינו עם המודרנה, קצב החיים שלה ורמת החיים שבה, ולא דווקא עם האחריות למדינה. הציבור החרדי גדל על הסתפקות במועט, וקל לו איתה. גם אין לו הרבה אפשרויות בגלל

השכלתו הנמוכה פעמים רבות. הציבור שלנו רוצה לחיות את האידיאל הדתי - ציוני, אך בגיל מסוים, בדרך כלל לקראת סוף שנות העשרים, לחיות אותו ברמת חיים המתקבלת על דעתו. ישנם אידיאליסטים המוותרים על כך, אך כלל הציבור שואף לרמת חיים ולמשכורת טובה, וכאן לדעתי קיימת הבעיה העיקרית. יש צורך להתמודד עם זה לפני שמתמודדים עם הציור הנכון של ההשתלבות באחריות על המדינה עם קיום מצוות התורה. כאן אינני בטוח שלימוד האמונה העמוק שאתה מציג, יפתור בעיה זו. יש צורך לתת מנות גדולות יותר של יראת שמים, דבקות בתורה, מוסר ואידיאליזם.

הערה טכנית אחרונה ובלתי חשובה, אך אני אישית מקפיד עליה: האמנה נקראת אמנת גביון מדן ולא אמנת מדן גביון. יש לך סיבה חשובה, ולא אפרט. שוב, עם כל שאר הדברים אני מסכים ואפילו מזדהה עם חלק גדול מאוד מהם. יישר כוחך וחילך. ושוב, תודה על מסירות הנפש.

תשובת הרב אלי סדן לרב יעקב מדן

בס"ד

לידיד נפשי האהוב הרב יעקב מדן שליט"א שלום וברכה,

תודה על התייחסותך המפורטת, והיא מאפשרת לי להתייחס באמת לנקודה מאד מאד מהותית.

ראשית אומר שבדקתי עצמי שוב, דיברתי עם **אבשלום קור** וגם עם המומחה מס' 1 בארץ וחתן פרס ישראל לתולדות הזמר העברי - **מר אליהו הכהן** (שידע מיד לצטט לי השיר בע"פ) - שניהם אישרו שאם יש ויכוח על הנוסח זה האם היה כתוב "חיי זוהר וחיי דרור" או "חיי חופש וחיי דרוד" - **שניהם אמרו שמעולם לא היה כתוב בו חיי תורה**, המילה תורה מופיעה רק בהקשר של שפת התורה - כמו שכתבתי בחוברת.

יתכן שהנוסח שאתה מכיר הוא לאחר "גיור" השיר ע"י בנ"ע!

אבל באמת הדיון הוא על הציונות של הרצל וחבריו. וזוהי באמת נקודת בירור חשובה מאד בחוברת.

ולהבהיר דברי אומר - אחר בקשת מחילה - כי לדעתי אתה מערבב נגלה ונסתר. ואסביר. בודאי אתה צודק **שעיקר חידושו של הרב קוק** בא ללמדנו **שהמקור הנשמתי** להתעוררות של הרצל ואנשי עליה שנייה לבנות את הארץ,

הוא התעוררות כנסת ישראל (נשמת האומה), **וזהו מקור של קדש**, ואפילו ניתן לומר - קדש קדשים. (בהבנה של הרב קוק שקדש קדשים זוהי הנקודה העליונה שבה קדש וחול מתאחדים לגמרי). וזהו שכתוב בתיקוני הזוהר (שהרב קוק זצ"ל מצטט כמה פעמים) "דור עקבתא דמשיחא טב מלגאו וביש מלבר". וזוהי הסיבה העיקרית לענ"ד שהרב זצ"ל מחדש ופוסק שהיחס שלנו לאפיקורסים של הדור אינו על פי דברי הרמב"ם בסוף הקדמתו לפרק חלק, מפני שעדיין אור סגולת ישראל מאיר בהם! וזהו מה שכתבתי כהסבר שלישי בעמודים 16-17, וגם כתבתי שזהו עיקר משנתו הרוחנית של הרב קוק.

אלא שהנמקות א' ו-ב' הם הנגלה, והנגלה תמיד קודם לנסתר. וכשדנים על הנגלה אסור בשום אופן שלא להבין שכל אידיאולוגיה שכופרת בתורת משה ובתרי"ג מצוות - היא סכנה לעם ישראל. ובלשונו של הרב באיגרת קמד - "אין די באר גודל האסוף". ושלושת הרמטכ"לים ששנים רבות פעלו במסירות נפש להבטחת קיום עם ישראל, זה שהם חושבים שאפשר להתחבר לערבים לצורך הפלת ביבי, ואפילו בשעת חירום - זה לא רק בגלל שהם חושבים שביבי מסוכן לעם ישראל יותר מקורונה, זה בגלל שבתפיסת עולמם החילונית הפלורליסטית, החיבור לערבים אינו מהווה תמרור אדום! ואם תקרא פעם נוספת את אלטנוילנד של הרצל (ואני חזרתי וקראתי אותו בעיון אחרי הגירוש מגוש קטיף), תראה שמשנתו החברתית - פוליטית של הרצל דומה מאד לתפיסה של מרץ כיום!

אין שום סתירה בין מה שכתבתי בסעיף א' ו-ב' ובין מה שכתבתי בסעיף ג'. בסעיפים א' ו-ב' חידשתי שאפילו לפי הנגלה יש מקום להתחבר עם הציבור החילוני לעבודת הקודש של תחיית האומה בארצה - וכידוע זה לא כל כך פשוט, והציבור החרדי חולק על כך, אבל אנחנו בהחלט בעד שיתוף פעולה מתוך אהבה ורעות. אלא שכאן טמונה הסכנה. ולענ"ד זוהי הסיבה המרכזית לחילון של בנינו ובנותינו. כי כל אדם חילוני אידיאליסט ימני הוא קודש, והוא חלק אינטגרלי מהציונות הדתית, ובתנאים מסויימים אף ראוי להנהיג אותה. אז למה צריך להתאמץ לקיים מצוות.

בהרבה מאד שיחות שקיימתי עם דתל"שים שמעתי את האמירה דלקמן: "לא עזבתי את הדרך, אני אידיאליסט ונשארתי עם כל הערכים החשובים - פשוט **קיום המצוות לא מתאים לי**".

כשאני מדבר על לימוד אמונה, איני מדבר רק על הוכחה שיש אלקים בשמיים, וכי קיבלנו בהר סיני תורה ומצוות. **לימוד אמונה בדור שלנו זה להסביר בעומק הבנה לצעירנו כי התורה וקיום מצוותיה זהו סוד נצח ישראל, ועזיבת תורה ומצוות זוהי סכנה נוראה** - ותפיסת העולם החילונית שמלבישה על מושגי עם ומדינה הסברות חילוניות מסכנת את המשך נצח ישראל בעצם עזיבת התורה

- אלא שאעפ"כ, כיון שבפנימיותן יש כוונות טובות, וכיון שזהו דור של גאולה, ומעשיו לטובת עם ישראל הם נובעים מעומק נשמתו - לכן אנחנו מחבקים ואוהבים אותם - אך לא את דרכם ולא את האידיאולוגיות שלהם על העולם ועל החיים.

המלבושים אינם קודש - ידידי היקר והחשוב - המלבושים הם מלבושים צואים, לא רק בגלל סוציאליזם וקומוניזם, גם הרצון שעם ישראל יהיה ככל העמים, ויהיו נשואים אזרחיים, ותהיה תחבורה ציבורית בשבת - ובמסגרת חופש הפולחן והדת - הדתיים יוכלו לשמור על המצוות במרחב הפרטי שלהם - זהו אסון ממש!

בסיום אלטנוילנד מתאר הרצל איך נשיא מדינת ישראל יושב בליל הסדר עם הרב הנאור (שפסק שחוק השבות צריך לכלול גם גויים, שהרי מהם למדנו איך מקימים מדינה - ולמה יגרע חלקם במדינתנו), עם כומר קתולי, עם כומר פרוטסטנטי ועם קאדי מוסלמי - וחוגגים יחד את חג החירות האוניברסאלי!
זוהי לא פליטת קולמוס. זוהי תפיסת עולם. זוהי גם תפיסת עולמם של לפיד ושל עופר שלח ועוד רבים וטובים - והם משוכנעים שדווקא זה יבסס את קיומה והצלחתה של מדינת ישראל והעם היהודי.

הציונות הדתית לפי הבנתי זוהי אותה תנועת - חיים המונעת ע"י ההכרה שדווקא התורה ומצוותיה הם הם נשמת אפה של המדינה, לא רק בנסתר אלא כך צריך להיות גם בנגלה, והפער בין המציאות ובין האידיאל מכאיב, ומולו אנו מתמודדים ברצון לסגור אותו קמעא קמעא, בתבונה וברגישות כלפי אחינו ובלא כפייה וכו' - אבל אנו מודעים לפער, כואבים אותו ורוצים לסגור אותו, בשום אופן לא נותנים לו לגיטימציה בשם הנסתר!

כל אלו שהפער הזה לא רק שלא מדאיג אותם, אדרבא הם רוצים מדינה חילונית וחיים חילוניים - הם יהודים טובים ויקרים שאנו אוהבים אותם - כמו שהדגשתי בחוברת פעמים רבות - אבל אינם שייכים לציונות הדתית!
ולכן דווקא סעיפים א' ו-ב' הם כל כך חשובים - כי הם מסבירים את שיתוף הפעולה עם החילונים גם על פי הנגלה, גם עפ"י הסברה רציונלית פשוטה ובהירה לציבור רחב.

סעיף ג' הוא נסתר ולכן הוא מסוכן, כי עלול לבלבל כמו שהתבלבל שבתאי צבי. אבל מאידך הרב קוק הכריע שצריך לומר זאת, כי זהו עומק השייכות שלנו למדינת ישראל והציונות החילונית ולכן כמובן הוספתי זאת. אבל רק אחרי ביסוס הנגלה! ואין שום סתירה בדברי בין הרישא לסיפא, בשניהם אני מסביר שיתוף פעולה שלנו עם החילונים, אלא ברמות אחרות של הסברה!

בעמוד 16 לא מצאתי רמז למה שכתבת שאני מתנה את יחסנו למדינה בהצלחה העתידה להיות, אלא כתבתי את האמת - כיון שהנביאים הבטיחו שכל עם ישראל יחזרו בתשובה - אני כאדם שמאמין שכל דבריהם אמת וצדק - **יודע בוודאות שדבריהם יתקיימו!** מתי ואיך - איני יודע, כך כתבתי. **ואיני רואה כל פסול בכך שידיעה זו מחזקת את הפועלים.** מכ"מ אין כאן שום תנאי.

לגבי דברייך ביחס למודרנה. אני רואה את הרצון לחיות ברמת חיים טובה כדבר חיובי המדרבן לאחריות ועשייה ובתנאי שיודעים תמיד להבחין בין עיקר וטפל, בין אמצעי למטרה, וכי מטרת העל של חיינו היא להיות עובדי ד' וישראל עמו.

בהבנתי החינוכית, **לימוד אמונה מעמיק ובהיר** גורם לחזק את יראת השמים, את הדבקות בתורה ובוודאי פיתוח מוסר ואידיאלים של קודש, וממילא **משיג את המטרה שהצבת.** אבל הוספתי שיש **דבר נוסף חשוב - לבנות תשתיות נפשיות רוחניות תורניות בגיל צעיר!**

אין לי את המחויבות שלך לגבי שם האמנה, דרכי להקדים תלמיד חכם לבעל בית צדיק, אז אם תסביר לי, אשנה, במידה ואשתכנע, אך בינתיים אני קוראי לזה אמנת מדן-גביזון.

ושוב, תודה רבה רבה על התייחסותך, ועל האפשרות לברר ביננו סוגיות כה חשובות.

באהבה רבה ובהוקרת התורה
אלי סדן

תשובת הרב יעקב מדן לרב אלי סדן

בס"ד, 3.1.3333

מוה"ר אלי, ה' עמך וברכתו מציון!

תודה על מכתבך. כדי שנקודת המחלוקת בינינו תהיה ברורה, אקצר ככל שאוכל, ותודה על הארתך בעניין השיר 'פה בארץ חמדת אבות'. הבהרתי בדבריי הקודמים, ומכללם עולה, שלעולם לא אקבל את מה שעשו

שלושת הרמטכ"לים, שיצאו לשותפות עם אויבי המדינה היהודית, שותפות שהייתה עלולה להכריע גורלות על דרכו של עם ישראל ומדינת ישראל. כך נהג גם רבין ז"ל באוסלו ובעיקר באוסלו ב', והדברים ראויים לכל ביקורת. אין עם ישראלי הכולל את הערבים שסביבנו, וזה ברור מכדי לדון בכך.

אני מכיר את טענותיו של הרצל בספרו אלטנוילנד, ונתתי הרצאה ביקורתית מאוד על שייטתו בפני עשרות משפטנים בעת שהוצע חוק הלאום, ואני מסכים עם כל דבריו בכך. הדיון הוא על שתי נקודות אחרות:

הראשונה: יהודי המאמין ב'נצח ישראל' ובקיומו של העם היהודי כעם שאינו מתבולל בגויים אלא אמור להתחתן רק בתוכו ומוסר את עצמו לקיומו של עם ישראל בצורתו זו, ורואה במדינת ישראל את המפלט מפני איום בהשמדה ומפני איום בהתבוללות (הלוואי שזה היה נכון. אך הוא מוכן להיאבק על כך) והוא אינו מאמין בתורה מן השמים, וחושב שיש לקיים חלק ממצוותיה למען המשך קיומו של עם ישראל, האם למרות טעותו וזדונותיו הכבדים מנשוא, וכדברי הראי"ה באיגרת קמ"ד, האם הוא מקושר בנקודת הקדושה הפנימית האמורה להוביל את כנסת ישראל? לעניות הבנתי כן. כך עולה גם מדבריו בעמ' 16-17. לעניות הבנתי מדבריו הראשונים עולה היפך זה. אבהיר שוב: כל העושה מעשים ההופכים את מדינת ישראל למדינת כל אזרחיה, כפי שעשו כח"ל בשלב שלפני הסכמתם להיכנס לממשלת האחדות, לדעתי כופר בהנחה שהנחתי, ואאבק בו בכל כוחי.

אני נוטה, ושמה אני טועה, להבדיל בין הרצל א' להרצל ב', בין הרצל של מדינת היהודים להרצל של אלטנוילנד. אני רואה בו אדם שרצה בכל מאודו בהמשך קיומו של העם היהודי כעם יהודי שאינו מתבולל. הוא לא העז לחלום על מדינה שבה יש חיים יהודיים ללא תלות בחיבורנו עם הגויים. כוונתו באלטנוילנד לחובתנו לכבד כל אדם באשר הוא אדם, ולכן דיבר על קרבה גדולה הרבה יותר מן המותר אל הגויים. אני יודע שבכך אני עוקף את ר' לוי יצחק בלימוד זכות על אדם כופר, אך בלא זה אינני יכול ליישב סתירות בשיטתו. אפשר שאני טועה לגביו, אך אני מתעקש על הנקודה הראשונה שכתבתי, וממילא גם על הטענה, שמי שרואה את מדינת ישראל לא יותר מאשר הצלת קיומו הפיזי של עם ישראל והצלת קיומו מהתבוללות חסרת גבולות, אני רואה בו מחובר לראשית צמיחת גאולתנו למרות שאני ודאי אוהז בשולי גלימתך בהבנה שמדינת ישראל חייבת להיות בסיס לקיומו כעם ה' המאמין בתורתו מן השמים ובמחויבות לקיים את כל מצוותיה.

הנקודה השנייה: חיבורנו למודרנה יש בו דברים טובים ויש בו דבר שורשי רע מאוד, והוא שאיפתנו לרמת חיים גבוהה על תענוגותיה. לדעתי דבר זה הוא אם כל חטאת, ולא התפעלותנו מההתנהגות החילונית בדברים הטובים שיש בהם.

לכן, עם כל הערכתה להעמקה בלימודי אמונה, אינני בטוח שזו התרופה
הבדוקה. חיבורנו לתורת אבות קשור בעמל התורה בתחומים רבים, גם ללימודי
אמונה, לתפילה נכונה ולמוסר של ישירות והטבה לזולת.
מותר לנו לחלוק בשתי נקודות אלו. ודאי וודאי שנישאר ידידים, ואני אמשך
לראות בך מורה ורב לי ולכל עם ישראל.

חזק ואמץ

יעקב

תשובת הרב אלי סדן לרב יעקב מדן

בס"ד

לידיד נפשי האהוב הרב יעקב מדן שליט"א שלום וברכה,

אינני מזהה נקודות מחלוקת, שהרי אני ודאי מסכים לנקודה הראשונה במה
שאמרת שהוא קשור באופן פנימי לקודש, אני רק טוען שמי שאינו מקבל על עצמו
תורה ומצוות אינו חלק מן הציונות הדתית, כיון שבהגדרה שלו לחייו הוא – הוא
אינו דתי – כמו כן זה לא מונע ממנו לעשות דברים טובים וחשובים לטובת מה
שאנו מאמינים.

גם בנקודה השנייה אין לנו מחלוקת, ברור שהרצון לרמת חיים גבוהה מהווה
סיבה לירידה רוחנית, אולי החילוק בינינו, שאני לא רואה בזה את הסיבה המרכזית,
כי אם סיבה נוספת וגם שלדעתי אם עולמנו האמוני היה בנוי נכון – הוא לא היה
מגיע לירידה זו.

על כל פנים אני שמח על הדיונים והקשר בינינו.

באהבה רבה ובהוקרת התורה

אלי סדן

הנכם מוזמנים להתחבר לרוח "בני דוד" ולרכוש ספר

דולה ומשקה
כירור סוגיות בסוּטֵן ונטען
הרב אלי סדן

יהי ידיו אמונה
שיעורים בנושא חברה, מדינה
ודמוקרטיה | הרב אלי סדן

**שיחות לקראת
גיוס לצה"ל**
הרב אלי סדן

שפתי תפתח
על תפילות שמונה עשרה
הרב חיים יודל

ספרים חדשים של
סימן לבנים מועברים רעיונות
מהודשים ומאירים על ספרי
בראשית, שמות ובמדבר |
הרב אליעזר קשתאל

מהדורה שנייה של
**הגדה של פסח 'כמה מעלות
טובות למקום עלינו'**
עם הביאור של הרב אלי סדן

ניתן להשיג בחנות הספרים של מוסדות בני-דוד **נועם הספר - ע"י**
www.bneidavid.org | 050-8846929

בני דוד עלי
BNEI DAVID ELI

מכינה ישיבתית לצה"ל
THE MILITARY YESHIVA ACADEMY OF ISRAEL

ישיבה לבוגרי צבא
YESHIVA FOR DISCHARGED SOLDIERS

ישיבה גבוהה
ADVANCED YESHIVA

שלוחת הבקעה מעלה אפרים
JORDAN VALLEY BRANCH MAALE EPHRAIM

עוז ואמונה ת"א
OZ VEEMUNAA TEL AVIV

מדרשת לבנות דניאלי
MIDRESHET DANIELLE FOR YOUNG WOMEN

ניתן להזמין חוברות נוספות
במשרדי המכינה, בטל' או באתר:

רח' הארז 4 עלי, ד"נ אפרים 4482800

Eli, DN Ephraim 4482800, ISRAEL

טל' (972)-2-940 78 88

פקס' (972)-2-994 32 56

info@bneidavid.org • www.bneidavid.org

לתרומות ותמיכה ב'בני דוד' מוזמנים לפנות לליאור
liors@bneidavid.org | 050-8849100